

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Problematika bezdomovectví

bakalářská práce

Autor práce:	Petra Nedbálková, DiS
Studijní program:	Rehabilitace
Studijní obor:	Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a seniory (RPBP)
Vedoucí práce:	Mgr. Lenka Rosková

Datum odevzdání práce: 4. 5. 2012

Abstrakt

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku lidí bez domova. V teoretické části se zabývám nejdůležitějšími poznatky týkajícími se charakteristiky bezdomovectví, základních problémů a sociálně patologických jevů. Neopomenula jsem ani organizace poskytující sociální služby osobám bez přístřeší. Hlavní podstatou praktické části je definovat životní události a situace, které zapříčinily vznik bezdomovectví a zároveň ukázat, jakými způsoby dovedou lidé v tak tíživé situaci obstát na ulici.

Pro výzkum jsem zvolila kvalitativní metodu, metodu pomocí návodu. Informace jsem získala individuálními rozhovory s lidmi navštěvujícími Dům sv. Pavla v Českých Budějovicích. Výzkumu se zúčastnilo celkem 12 lidí v dospělém věku, kteří mají zkušenosti se životem na ulici.

Z výsledků vyplývá, že hlavní příčiny dle subjektivního vnímání respondentů a respondentek netkví ani tak ve výchozí rodině, z níž jedinec pochází, ale až ve fázi osamostatnění. Existují určité rozdílnosti u mužů a u žen. Většina mužů, která byla zahrnuta do tohoto šetření, se ocitla na ulici ztrátou svých finančních prostředků či kvůli onemocnění. Ženy uvedly za hlavní příčinu rozpad vlastní rodiny a alkohol. Život na ulici není pro nikoho jednoduchý, ale přežít se dá různými způsoby, ať už legálními či nelegálními.

Účelem výzkumu není jen vyhledání příčin a problémů spojených s bezdomovectvím. Ale na základě získaných poznatků jsem se rovněž snažila nalézt vhodná řešení pro předcházení vzniku tohoto jevu. Práce může zároveň posloužit k dalším výzkumům nebo jako studijní materiál.

Abstract

This thesis focuses on the problems of homeless people. In the theoretical part I deal with the most important findings regarding the characteristics of homelessness, the basic problems of that and the social pathological phenomenon. I also thought about the organizations which provide social services for people without shelter. The main substance of the practical part is to define the life events and situations that caused the homelessness and at the same time to show, how these people have to cope in such difficult situations to survive living out in the street.

For the research I chose the qualitative method with the help of a manual. I obtain the information by individual interviews with people who visit the St.Pauls house in České Budějovice. There were 12 respondents of adult age who took part in this research and who have experiences of living their life in the street.

The results show that the main reason according to the respondents and their subjective views does not come from their family background but from the period when they became independent. There are some differences between men and women. In this investigation most men who end up living in the street mentioned the cause as lost of their financial resources or because of illness. Women stated as the main reason behind this the break up of their family and alcohol. The life in the street is not easy but it is possible to survive in various ways no matter if it is legal or illegal.

Purpose of the research is not only to find the causes and problems connected with the homelessness but from the finding I was trying to come to some suitable solutions to prevent risings of this phenomenon. This thesis can be used for other research or as a study material.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 4. 5. 2012

.....

Petra Nedbálková

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Lence Roskové za její věnovaný čas, cenné rady a užitečné připomínky, které mi poskytla v průběhu zpracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomohli s realizací výzkumu mé praktické části. Všem respondentům za jejich ochotu a čas při zjišťování údajů. Zároveň bych chtěla poděkovat pracovníkům Domova sv. Pavla v Českých Budějovicích, zejména Petře Vohlídalové, že mi umožnila zprostředkování s těmito klienty.

Obsah

Úvod	8
1. Současný stav dané problematiky	10
1.1 Úvod do problematiky bezdomovectví	10
1.1.1 Vymezení pojmu bezdomovec a bezdomovectví	12
1.1.2 Formy bezdomovectví	14
1.1.3 Typologie bezdomovectví	16
1.1.4 Délka bezdomovectví	17
1.1.5 Faktory a příčiny bezdomovectví	18
1.1.6 Charakteristické vlastnosti bezdomovců	21
1.2 Základní problémy bezdomovců	23
1.2.1 Rodinné prostředí	23
1.2.2 Vzdělání	25
1.2.3 Bydlení	25
1.2.4 Zaměstnání	26
1.2.5 Zdravotní stav	27
1.3 Patologické jevy spojené s bezdomovectvím	28
1.3.1 Delikvence a kriminalita	28
1.3.2 Návykové látky	29
1.3.3 Žebrání	30
1.3.4 Další patologické jevy	31
1.4 Prevence a organizace nabízející služby pro bezdomovce	31
1.4.1 Prevence	32
1.4.2 Organizace zabývající se problematikou bezdomovectví	33
1.4.3 Nestátní neziskové organizace v České republice	36

2. Cíl práce a výzkumné otázky	38
2.1 Cíl práce	38
2.2 Výzkumné otázky	38
3. Metodika práce	39
3.1 Metody šetření	39
3.2 Charakteristika výzkumného souboru	40
4. Výsledky	41
4.1 Anamnestické rozhovory	41
4.2 Výsledky jednotlivých otázek v rozhovoru	51
5. Diskuse	63
6. Závěr	67
7. Seznam použitých zdrojů	68
8. Klíčová slova	72
9. Přílohy	73

Úvod

Problematika bezdomovectví se stala v poslední době velice závažným problémem. Statistické údaje o počtu lidí bez domova v České republice neexistují. Podle odhadů jde o několik desítek tisíc a jejich počet nekontrolovatelně stoupá. Bezdomovectví tak představuje čím dál tím závažnější problém, proto je důležité, aby jej veřejnost nepřehlížela.

S lidmi bez domova jsem se blíže setkala na praxi v Domově sv. Pavla v Českých Budějovicích. Už tehdy jsem věděla, že se této problematice budu věnovat ve své bakalářské práci. Většina z nás si nedovede představit, jak těžký je tento nejistý způsob života. Často slyšíme, že za svou situaci si mohou tito lidé zcela sami a jak jsou leniví, neschopní a že jsou bez domova, protože nechtějí pracovat. Velmi často veřejnost spojuje bezdomovectví s alkoholem, kriminalitou a všemi jinými negativními jevy. Skutečné povědomí o této vyloučené skupině je u laické veřejnosti velmi nízká. Nebýt praxe, při které jsem měla možnost s těmito lidmi přijít do osobního kontaktu, jistě by byl i můj pohled jednostranný. Motivací mé bakalářské práce bylo i seznámení se s opravdovými osudy lidí, kteří se ocitli bez přístřeší. Proto jsem se rozhodla poukázat na problémy, s nimiž se lidé bez domova nejčastěji setkávají.

Tato práce obsahuje dvě části, z nichž první se zabývá nejdůležitějšími poznatky, které uvádí odborné publikace. Zaměřuje se na obecné otázky, týkající se definice, forem, typologie a délkou bezdomovectví. Těžištěm je popis jednotlivých příčin, které mohou vést ke ztrátě bydlení. Zaměřuje se též na otázky, týkající se významnosti selhání biologické rodiny na vzniku uvedeného jevu. Tato část se věnuje také obtížím, které zažívají v důsledku ztráty bydlení. Nejvýznamnější životní hodnotou pro každého je zdraví, proto jsem se snažila ukázat, do jaké míry bylo ovlivněno změnou životního stylu. První část se též soustřeďuje na oblast sociálně patologických jevů spojených s bezdomovectvím, jako je alkohol a jiné návykové látky, delikvence apod. Tato část podává zároveň přehled o poskytovaných službách a významnosti prevence.

Hlavní podstatou druhé, empirické části je zjistit životní události a situace, které zapříčinily vznik bezdomovectví. Zároveň ukázat, jak lidé bez domova dovedou obstát v jejich tíživé situaci. Jakými způsoby jsou schopni obstarat si finance na stravu, ubytování a jiné věci. Znalost těchto příčin a způsobu života lidí na ulici by měly přispět k volbě vhodných preventivních opatření. Výsledky by mohly dále posloužit k dalšímu výzkumu či jako studijní materiál k hlubšímu porozumění tohoto jevu.

1. Současný stav dané problematiky

1.1 Úvod do problematiky bezdomovectví

Před několika lety bylo bezdomovectví v mnoha zemích poměrně neznámým pojmem. V naší společnosti se tento fenomén objevil jako viditelný sociální problém po roce 1989. To ovšem neznamena, že by do té doby neexistoval. Bezdomovectví se tu ve své podstatě vyskytuje odedávna. Již ve středověku byli lidé žijící na okraji společnosti, považováni za blázny a nečisté. Pokud byl člověk ve středověku označen za bezdomovce, znamenalo to pro něj jistou smrt. Takovýto jedinec většinou nedokázal přežít mimo společnost. Ani s rozvojem novodobé společnosti se situace těchto lidí nemění. Až do roku 1989 se o bezdomovectví nemluvalo, jakoby veřejně neexistovalo. Ti, co nepracovali, neměli trvale střechu nad hlavou a nezdržovali se v místě, kde byli přihlášení k trvalému pobytu, byli trestně stíháni za příživnictví. Státní orgány tak mohly postihnout jedince žijícího nedůstojným způsobem života. Šlo především o lidi, kteří prošli ústavní výchovou, lidi rozvedené nebo jedince, jež si vlastní rodinu vůbec nezaložili. V době socialismu musel každý někam patřit a někde pracovat, proto byly zřizovány firemní ubytovny, kde mohly tyto osoby žít.

Změna režimu po roce 1989 přinesla řadu problémů. Po ukončení tzv. socialistického státu došlo k přirozenému zviditelnění osob bez domova. Zejména, když se začaly velké firmy rozpadat a rušit podnikové ubytovny. Problém bezdomovectví dosahoval vyšších a vyšších rozměrů. Mnoho lidí přišlo o práci, a se ztrátou zaměstnání i o ubytování. Ne všichni se dokázali těmto politickým a ekonomickým změnám přizpůsobit.¹

Od počátku devadesátých let se tak veřejnost potýká s nelítostnou chudobou, která se rozrostla do větší šíře i hloubky. Bezdomovectví se stalo závažným problémem zejména městské populace.

¹KRYLOVÁ, H. Aspekty života bezdomovecké populace (kvalitativní analýza). In: LENK, L., SVOBODA, M. a kol. *Veselé tropy*. Plzeň: Dokořán, 2007. s. 72 - 83. ISBN 978-80-86569-88-8.

V dnešní době žije většina lidí ve městech a jejich počet se neustále zvyšuje. Do městských oblastí se koncentruje i celá řada lidí z vesnic. Důvody jsou jednoznačné. Nabízejí se jim zde lepší pracovní, vzdělávací a kulturní příležitosti. Města jsou centrem sociálního a ekonomického rozvoje, centrem obchodu a služeb. S jejich rychlým nárůstem se však objevuje i celá řada nových problémů, s kterými se společnost nemusela do této doby zabývat. Velkoměsta představují nebezpečí v různých oblastech. Patří k nim přelidnění, nedostatek základních služeb, dále likvidace odpadů, nedostatek vhodného bydlení, větší znečištění životního prostředí a s tím i změny klimatu. Rychlý růst a masivní urbanizace může vést k chudobě, která postihuje zpravidla jedince, kteří jsou málo adaptivní na změny.²

Bezdomovectví ovšem není jen problémem velkých měst. Existují i bezdomovci, kteří nechtěli nebo nedokázali opustit své rodné místo a na vesnicích žijí dodnes. Vedle silného citového vztahu, může být příčinou i strach z velkých měst, která jsou plná nebezpečí a násilí. Bezdomovci žijící na vesnici málo kdy žebrají. Většinou se užívají odvozem sběrných surovin, drobnými krádežemi nebo jim pomáhají místní obyvatelé. Je možné se setkat též s bezdomovci žijícími mimo naší společnost. Svůj život tráví v lesích, na skládkách a přespávají v různých chatrčích. O těchto bezdomovcích je stále nedostatek informací.³

²HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.

³PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

1.1.1 Vymezení pojmu bezdomovec a bezdomovectví

Jak definovat bezdomovectví a ty, jež jsou všude nechtění, vyloučení a potulují se ulicemi? Nalézt adekvátní výraz, který by vystihl pojmy bezdomovec, bezdomovectví je stále ještě poměrně problematické. V případě obou výrazů dochází k terminologické nejednotnosti.

Jak uvádějí Vlastimila a Ilja Hradečtí⁴ „každá definice bezdomovství bude vlastně ve svém obsahu vágní a posunovatelná. Výrok, že bezdomovec je někdo, kdo ztratil, nebo opustil svůj domov, svůj byt, své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací, je nepřesný a nedostatečný.“ I přes tuto obtížnost se řada autorů o vymezení tohoto pojmu pokusila. Ve své práci uvádím jen některé z nich.

Bezdomovectví

Gilarová⁵ uvádí: „(...) bezdomovectví (bezdomovství) je negativně hodnocený společenský jev. Zahrnuje jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení. Bezdomovectví znamená také samostatný fakt existence lidí bez domova, kteří nejsou schopni svou situaci bez pomoci druhých řešit, a vyhledávají proto různé formy sociální pomoci. Bezdomovectví je projevem extrémní chudoby.“

Jandourek⁶ vnímá bezdomovectví jako „životní situaci lidí bez přístřeší, kteří z úředního hlediska trvalé bydliště mají, ale nežijí v něm. Postrádají pevný a přiměřený příbytek k přenocování“.

⁴HRADEČTÍ, V. a I. Bezdomovectví – extrémní vyloučení. Praha: Naděje, 1996 s. 36. ISBN 80-902292-0-4.

⁵GILAROVÁ, P. Slovníček k problematice bezdomovectví. In: *Infoservis.net* [online]. 13.3.2004 [cit. 2011-10-7]. Dostupné z: <http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232964>.

⁶JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. s. 39. ISBN 978-80-7367-269-0.

Všeobecně uznávanou definici bezdomovectví uvádí mezinárodní organizace FEANTSA⁷: *„Bezdomovectví je absence vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou ti lidé, kteří nejsou schopni získat vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo si nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám.“*

Bezdomovec

Gilarová⁸ vymezuje pojem bezdomovec následovně: *„(...) je to osoba, kterou z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení, nebo je touto ztrátou aktivně ohrožena. Je to osoba, která žije na veřejných místech (např. ulice, nádraží, park), také v neadekvátních či nejistých bytových podmínkách (např. dům určený k demolici, sklep, půda, holobyty, squat) anebo osoba přijímající pomoc obce, státní či nestátní organizace nebo instituce (sociální služby apod.). V právnícké terminologii je bezdomovec nazýván termínem občan bez přístřeší a je zařazen do kategorie občanů společensky nepříznivých“*

Širší definici užil Petr Mareš⁹ ve své knize Sociologie nerovnosti a chudoby následovně: *„Obecně řečeno, bezdomovectví je více než nedostatek přístřeší a více než chudobou. Je součástí širšího procesu marginalizace, založeného na neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populaci.“*

Zákon o sociálních službách pojmenoval bezdomovce jako: *„osoby bez přístřeší a osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“*.¹⁰

⁷HOBZA, O. Být bezdomovcem. In: *Nadřevo.cz* [online]. © 2011 [cit. 2011-12-7]. Dostupné z: <http://nadrevo.blogspot.com/2011/02/byt-bezdomovcem.html>.

⁸GILAROVÁ, P. Slovníček k problematice bezdomovectví. In: *Infoservis.net* [online]. 13.3.2004 [cit. 2011-10-7]. Dostupné z: <http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232964>.

⁹MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1.vyd. Praha: 1999. s. 58. ISBN 80-85850-61-3.

¹⁰HRADECKÝ, I. *Národní zpráva o bezdomovství v České Republice 2006, statistická část* [online]. Praha, říjen 2006. [cit. 2011-12-7]. Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/vz/nzob2006s.pdf>.

1.1.2 Formy bezdomovectví

Průdková a Novotný¹¹ ve své knize „Bezdomovectví“ rozdělují bezdomovce do tří základních forem i přesto, že dle jejich mínění nelze životní příběhy a situace osob bez domova jednoznačně do těchto forem zařadit.

Stejně jako Průdková a Novotný i Hradečtí mluví o zjevném, skrytém a potencionálním bezdomovectví.

Zjevné bezdomovectví

Tato forma bezdomovectví zahrnuje nejviditelnější část bezdomovecké populace. Patří sem ti, kteří se otevřeně hlásí ke statutu lidí bez domova. Poznáme je většinou hned na první pohled. Od ostatních se liší svým zanedbaným zevnějškem, kdy jejich oblečení je znečištěné a zapáchá. Mají nápadité chování, např. je lze zahlédnout při vybírání kontejnerů, sbírání nedopalků cigaret a jiných odpudivých činnostech. Bývají zavaleni hromadami tašek, ve kterých mají veškerý svůj majetek. Poměrně velkou skupinu zjevných bezdomovců tvoří dobrovolní bezdomovci, kteří si svůj život na ulici svobodně zvolili, a tento způsob života jim vyhovuje. Potřeby těchto lidí jsou odlišené od lidí žijících ve většinovém proudu společnosti. Především jde o obstarání jídla a pití, starého či obnošeného oblečení, popřípadě přístřešku.

Zjevní bezdomovci tvoří sice nejviditelnější, ale také nejméně početnou podskupinu bezdomovců. Na základě jejich nápaditého zevnějšku a chování jsou ostatními mylně hodnoceni.

Patří sem ti, kteří viditelně žijí mimo hranice společenských norem a návyků. Jsou to ti, kteří vyhledávají ubytování v noclehárnách, azylových domech, ale převážně osoby žijící na ulicích, na nádražních stanicích, v parcích nebo pod mosty.¹²

¹¹PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

¹²HRADECKÝ, I. *Národní zpráva o bezdomovství v České Republice 2006, statistická část* [online]. Praha, říjen 2006. [cit. 2011-12-7]. Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/vz/nzob2006s.pdf>.

Skryté bezdomovectví

Na rozdíl od zjevných bezdomovců, nepoznáme skryté bezdomovce hned na první pohled. Neprojevují své problémy navenek. Snaží se svůj životní styl skrýt a více se přiblížit k většinové populaci. Proto také dbají více o svůj zevnějšek. Oblékají se do čistých oděvů, chodí upraveni a neprojevují se nijak zvlášť nápadným chováním. Skrytí bezdomovci se také častěji stěhují z jednoho místa na druhé, což u zjevných bezdomovců není obvyklé, ti naopak zůstávají delší dobu na známém území.

Mezi oběma skupinami existují značné rozdíly, které vedou k nesouhře mezi nimi. Tím, že se snaží skrytí bezdomovci více splynout a přizpůsobit běžné populaci, opovrhují tak těmi zjevnými a straní se jich. K těmto bezdomovcům patří osoby, které zrovna nevyhledávají sociální služby, a pokud přeci, tak především v zimním období, kdy hledají pomoc v azylových domech, ale pouze na krátkou dobu. Většinou obývají demoliční objekty, sklepní prostory, stará auta, či přespávají různě po známých. Přesný počet není znám. Pravděpodobně tvoří mnohem větší skupinu než bezdomovci zjevní.

Potencionální bezdomovectví

Potencionální bezdomovci jsou lidé, kteří sice zaměstnání a ubytování mají, ale přesto jim bezdomovectví hrozí. Neustále žijí v nejisté budoucnosti. Mnohdy ani ti nejbližší nemají povědomí o jejich skutečných problémech. Tyto osoby žijí v různých životně těžkých podmínkách, každodenních rodinných problémech, v potížích osobního charakteru. Tito lidé se mohou kdykoliv ocitnout na ulici, vše je jen otázkou času.

Mezi potencionální bezdomovce spadají mladí lidé, kteří opustili dětský domov, prošli ústavní výchovou a nemají možnost návratu do rodiny. Dále lidé propuštění z výkonu trestu odnětí svobody či z psychiatrické léčebny. Na tyto lidi nikdo nečeká, a tak nemají ani kam jít. I lidé žijící v podnájmu, osoby pracující nelegálně nebo jen příležitostně jsou zařazeni do této skupiny.¹³

¹³PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

1.1.3 Typologie bezdomovectví

Bezdomovce nedělíme jen dle uvedených forem na bezdomovce zjevné, skryté a potencionální. Feantsa¹⁴ vytvořila typologii bezdomovectví Ethos – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení, jako prostředek pro lepší porozumění problematice bezdomovectví. Ethos tak třídí lidi bez domova do čtyř kategorií v závislosti na jejich životní situaci.

- Bezdomovci bez přístřeší, přežívající na ulici.
- Bezdomovci bez bytu, kteří žijí pouze dočasně v podnájmu, v ubytovnách pro bezdomovce či ve věznicích.
- Bezdomovci žijící v nejistých bytových podmínkách, v důsledku neplacení nájmu, soudního vyloučení.
- Bezdomovci žijící v nevyhovujícím bydlení, jako jsou karavany, maringotky, chatrče nebo přebývají v extrémně přeplněných bytech.¹⁵

V těchto kategoriích jsou vedle bezdomovců uvedeni i lidé, kteří jsou bezdomovectvím ohroženi. Vedle lidí bez střechy nad hlavou spících v parku, pod mostem, v kontejnerech, ve sklepích, existují i lidé, kteří ubytování mají, ale je nejisté. Důvodů může být několik, neplacení nájemného, ztráta zaměstnání, nedostatek finančních prostředků, budovy určené k demolici.¹⁶

¹⁴Feantsa je Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci.

¹⁵GOSME, L. Ethos – European Typology on Homelessness and Housing Exclusion. In: *Feantsa* [online]. [b.r.][cit. 2011-12-21]. Dostupné z: <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=484>.

¹⁶HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.

1.1.4 Délka bezdomovectví

Ve vztahu k prevenci je délka bezdomovectví nezanedbatelná. Její trvání, má značný význam na navrácení jedince zpět do společnosti. Čím déle se člověk jako bezdomovec ocitá na ulici, tím hůře se s ním pracuje a podmiňuje ke změnám. Dle některých odborníků je mezním obdobím reintegrace bezdomovců první až pátý rok. To je ještě člověk schopen navrátit se zpět do běžného života. U člověka, který žije na ulici déle než pět let, je pak proces reintegrace náročnější, někdy až nemožný. Jedinci se s novým životním stylem identifikují a život na ulici berou za svůj.

Zajímavé dělení jednotlivých typů bezdomovců dle stupně integrace uvedla Štěchová a kol. v závěrečné zprávě *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie* dle dělení Janebové:¹⁷

- Nedávno dislokovaní – jedinci, kteří na ulici žijí poměrně krátkou dobu. Stále se přiklání k normám majoritní společnosti a s rolí bezdomovce se neztotožnili. A nejen to, dokonce se s ostatními bezdomovci nestýkají. Mají tendenci navrátit se zpět ke svému původnímu životu.
- Izolovaní – nedávno dislokovaní – jsou ti, kteří se pozvolna odcizují od norem a názorů majoritní společnosti, ale na druhou stranu mají stále problémy přátelit se s ostatními bezdomovci. Tento typ bezdomovců se tudíž ocitá v izolaci.
- Identifikovaní – jedince tohoto typu lze dělit ještě do dvou podskupin. První skupinou jsou lidé izolovaní, kteří žijí na ulici již delší dobu, ale kontaktu s ostatními se vyhýbají. Na normy majoritní skupiny už zcela rezignovali. Druhou podskupinou jsou osoby žijící ve skupině. Ti svůj život v subkultuře přijali za svůj.

¹⁷ŠTĚCHOVÁ, M., LUPTÁKOVÁ, M., KOPOLDOVÁ, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. 111 s. ISBN 978-80-7338-069-4.

1.1.5 Faktory a příčiny bezdomovectví

Jedním z nejčastěji zkoumaných témat v odborné literatuře, zabývající se problematikou bezdomovectví, je znalost příčin. Pochopení těchto spouštěcích mechanismů je důležitým předpokladem úspěšné prevence. Chceme-li efektivně řešit tento sociální problém, je nutné se nejprve seznámit s prvotními příčinami.

Odborníci se shodují na tom, že zpravidla neexistuje pouze jeden faktor, vedoucí ke vzniku bezdomovectví. Většinou se vyskytují kumulovaně. Bezdomovectví je tzv. dynamický proces, v němž se jednotlivé faktory vzájemně ovlivňují a různě se obměňují.

Faktory objektivní a subjektivní

Vliv na vzniku bezdomovectví mají faktory objektivní a faktory subjektivní.

Faktory objektivní jsou výsledkem celkového společenského klimatu. Jsou ovlivňovány sociální politikou státu. Tyto faktory mohou působit např. na dodržování lidských práv, respektování zásady rovných příležitostí pro všechny občany, boj s nezaměstnaností, na zabezpečení ve stáří a v nemoci. Rovněž působí na začlenění mladých lidí do trhu práce, na posilování vzdělanosti a kvalifikace, na rovnost žen a mužů aj.

Faktory subjektivní neboli individuální vycházejí ze samotného selhání jedince, rodiny, společenské skupiny. Tyto faktory, jak uvádí Hradečtí¹⁸, lze uspořádat do 4 skupin. První materiální, kam patří např. ztráta bydlení, ztráta zaměstnání, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost hospodařit s vlastním rozpočtem, ztráta živitele, ztráta majetku. Mezi faktory vztahové můžeme zmínit změny ve struktuře rodiny, narušené vztahy v rodině, rozpad či rozvod manželů, násilí, sexuální zneužívání. Třetí skupinu tvoří faktory osobní, kde se nacházejí lidé s mentální retardací, duševní či

¹⁸HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996 s. 107. ISBN 80-902292-0-4.

tělesnou chorobou, osoby nesamostatné a osamělé, osoby závislé na alkoholu, návykových látkách nebo hracích automatech. Poslední skupinou jsou faktory institucionální. Sem řadíme mladé lidi opouštějící dětský domov, osoby propuštěné z ústavu a z vězení.

Nejčastěji uváděné příčiny, které se podílejí na vzniku bezdomovectví, jsou¹⁹:

- dysfunkční rodina,
- rozvod,
- úmrtí blízké osoby,
- ztráta zdravotní způsobilosti,
- ztráta zaměstnání a bydlení,
- opuštění institucionální péče,
- návrat z výkonu trestu odnětí svobody,
- různé druhy závislostí,
- dobrovolné rozhodnutí.

Nacional Coalition for the Homeless²⁰ (Národní koalice pro bezdomovce) uvedla tyto příčiny, které k bezdomovectví nejčastěji přispívají:

- vysoká míra nezaměstnanosti,
- pokles příjmu,
- pokles veřejné podpory,
- nedostatek cenově dostupných bytů,
- nedostatek dostupné zdravotní péče,
- domácí násilí,
- psychická nebo fyzická choroba.

¹⁹BEŇOVÁ, N. *Bezdomovci, ľudia ako my*. 1. vyd. Bratislava: Proti prúdu, 2008. 75s. ISBN 978-80-969924-1-6.

²⁰Why are people homeless? In: *Nacional Coalition for the homeless* [online]. červenec 2009. [cit. 2011-12-28]. Dostupné z: <http://www.nationalhomeless.org/factsheets/why.html>.

Kdy a jak došlo ke zlomu, že se člověk ocitl na okraji společnosti? Většinou se k němu dojde, až když je člověk naprosto sám a nemá se o koho opřít. Přichází tak o dosavadní životní jistotu a domov. Tato situace ovšem nenastává ze dne na den. Mnohdy tkví již v rodinném zázemí, kdy člověk žije v nějak narušeném rodinném prostředí. Někteří dokonce neměli ani tu možnost rodinu poznat, neboť celý svůj život strávili v dětském domově. Na ulici se dostane také člověk trpící různými psychickými i fyzickými nemocemi. Někteří lidé se ocitnou na ulici v důsledku sociální situace, aniž by jejich rodina měla možnost jim pomoci.²¹

Rozlišné příčiny u mužů, žen, dětí a mladistvých

- Příčinami bezdomovectví mužů bývají většinou faktory materiální a osobní. Mezi faktory materiálního charakteru se řadí např. ztráta bytu, zaměstnání a k faktorům osobním zase nemoc, stáří, osamělost apod. Muži mají oproti ostatním skupinám přirozenější tendenci své bezdomovectví zveřejňovat.

- Příčinami bezdomovectví žen nebývají faktory materiální a osobní, jak je tomu u mužů, ale spadají sem obvykle faktory vztahové, zejména problémy v partnerských vztazích doprovázené většinou násilím. Oproti mužům se ženy snaží zjevnému bezdomovectví předejít. Proto lze ženské bezdomovectví charakterizovat jako skryté. Důležité je zmínit se, že ženy ať zjevného, skrytého či potencionálního bezdomovectví sebou mají často děti.

- Příčinami bezdomovectví dětí a mladistvých bývají faktory institucionální (např. kojenecké ústavy). Dalšími příčinami jsou neúplná rodina, násilí v rodině, zanedbávání, deprivace týraných dětí, hazardní hra dětí a mladistvých. V poslední době se k příčinám řadí pasivní sledování médií, nezaplňený volný čas a nedostatek času rodičů, kvůli jejich přepracovanosti.²²

²¹BEŇOVÁ, N. *Bezdomovci, ľudia ako my*. 1. vyd. Bratislava: Proti prúdu, 2008. 75s. ISBN 978-80-969924-1-6.

²²HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996 s. 107. ISBN 80-902292-0-4.

Nejdůležitější typy bezdomovců

V následujících kategoriích uvádějí V. a I. Hradečtí²³ nejdůležitější typy bezdomovců.

- osoby trpící psychosociálními či somatickými chorobami,
- mentálně a zdravotně postižení,
- alkoholici, narkomani a patologičtí hráči,
- osoby ve stavu deprese, úzkosti, sklíčenosti,
- osoby nezaměstnané,
- ženy osamělé, s dětmi, těhotné, vyloučené z domova, ženy staré,
- děti týrané a jinak frustrované rodiči z domova,
- lidé staří a osamělí,
- propuštění vězni,
- migranti.

1.1.6 Charakteristické vlastnosti bezdomovců

U lidí, kteří se ocitnou na ulici, nedochází pouze ke změnám materiálním, jako je například ztráta bytu, zaměstnání či výdělku, ale i ke změnám psychickým. Příčin vedoucí k těmto změnám může být celá řada. Za jednu z forem lze považovat právě selhání v sociálních schopnostech a dovednostech. Jak uvedla Vágnerová²⁴, „*mnohé schopnosti bezdomovců bývají snižené, nedovedou se adekvátně orientovat ve světě. Chybějí jim základní kompetence, které jsou nezbytným předpokladem k přijetí sociální adaptace*“. Další příčinou může být i samotná neochota bezdomovců svou situaci změnit. Bezdomovci žijí převážně přítomností, nad svou budoucností nepřemýšlí, nic

²³HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996 s. 107. ISBN 80-902292-0-4.

²⁴VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. Pracovní a ekonomické problémy: Bezdomovectví, s. 748-755. ISBN 80-7178-802-3.

neplánují, o nic se nesnaží. Je to taková jejich ochrana před stresem a vědomím, že jim budoucnost stejně nemůže přinést nic lepšího.

Lidé v normálních životních podmínkách žijí většinou hodnotným životním stylem. U lidí bez domova je tento životní styl zjednodušený, a to na holé přežití. Nedostatečné možnosti trávení volného času vede k poflakování a s tím i k neúměrné konzumaci alkoholických nápojů.

Odlišené jsou i potřeby. Jak již bylo naznačeno, bezdomovci o nic neusilují, většinou zcela rezignují bez jakéhokoli očekávání. Jejich seberealizace bývá potlačena. S tím pak souvisí nízké sebevědomí a sebeúcta. Problém nastává také v neuspokojení potřeb jistoty a bezpečí. Ty bohužel na ulici rozhodně nepoznají. Lidé nemající jistotu soukromého domova, spící místo toho na různých místech, jsou plní strachu nejen o svůj holý život, ale také ze ztráty svých osobních věcí.

K naprostému selhání u bezdomovců dochází v oblasti sociálních vztahů, tedy v tzv. socializaci. Bezdomovci nejsou schopni nést odpovědnost za své chování a nedovedou se sami o sebe postarat. Celkový úpadek osobnosti lze tak posléze poznat na jejich zanedbaném zevnějšku, kterým od sebe odpuzují okolní společnost. Vztahy mezi bezdomovci a ostatními lidmi jsou tedy velice omezené. Většinou se tyto bezdomovci scházejí se stejnými typy osob, jako jsou oni sami. Svým včleňováním vytváří subkulturu, která neakceptuje normy a hodnoty majoritní skupiny. Důvody jsou jednoznačné. Pro uvedené osoby jsou tyto normy a hodnoty v jejich životě vesměs bezvýznamné. Někdy jim dokonce ani nerozumí nebo se jimi nejsou schopni řídit. Osoby žijící na okraji společnosti sice mají určité vztahy, ovšem bez většího citové zázemí. V některých případech jim tyto citové vztahy nahrazuje zvíře, zejména psi. Zvíře plní roli společníka a uspokojuje tak nezbytnou potřebu citové vazby a ochrany.²⁵

²⁵VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. Pracovní a ekonomické problémy: Bezdomovectví, s. 748-755. ISBN 80-7178-802-3.

1.2 Základní problémy bezdomovců

1.2.1 Rodinné prostředí

Rodina je nezbytným článkem v životě každého jedince. Rodina je určujícím faktorem pro zdravý vývoj osobnosti, ve své podstatě je pro jedince nenahraditelná. Prostředí, ve kterém se člověk narodil a vyrůstal, ho výrazným způsobem ovlivňuje po celý život a zároveň jej připravuje na nové životní události.²⁶

Mnoho lidí, kteří se ocitnou na ulici, pochází z nefunkčních rodin. Jsou to především ti, kteří žili v nevyhovujících podmínkách. K nejčastějším sociálně patologickým jevům v rodině se řadí alkoholismus, kriminalita, drogová závislost, gamblerství a řada dalších neméně významných příčin. Stát a další veřejné správy by měly proto investovat do rodiny a jejího fungování, neboť děti žijící v takto nevyhovujících podmínkách, se stávají v dospělosti nejčastěji ohroženy společenským vyloučením. Méně schopný jedinec se jednoduše dostane do hmotné i sociální krize.

Ovšem bezdomovcem se může stát i jedinec, který pochází z úplné a funkční rodiny. Například když se jedinec rozhodne odejít z rodiny na důkaz svého protestu dává tím najevo své odmítnutí autority. Někteří dokonce opouštějí domov nejen kvůli svým rodičům, ale vlivem svého vlastního patologického chování. Řada bezdomovců je rozšířena i lidmi z relativně bohatých rodin, tedy z rodin podnikatelů, právníků či lékařů aj.²⁷

²⁶MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

²⁷PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

Podle výzkumů²⁸, které byly dosud provedeny, lze tvrdit, že členové z následně uvedených rodin jsou často v nebezpečí upadnout do fenoménu bezdomovectví. K sociálně patologickým rodinám lze řadit:

- rodiny s alkoholismem,
- rodiny s drogovou závislostí,
- rodiny se sklonem ke kriminalitě,
- rodiny s psychickými poruchami,
- rodiny s nízkou kvalitací,
- rodiny se zneužíváními, týranými, zanedbanými dětmi,
- rodiny se zneužíváními, týranými ženami.

Co se týká samostatného partnerského soužití, výzkumy dospěly k tomuto zjištění. Zhruba 40% lidí bez přístřeší pochází z rozvedených rodin. Někteří dokonce ani do manželství nevstoupili. Rozdíl mezi rozvedenými a svobodnými je zcela zanedbatelný. Pouze nepatrné procento bezdomovců je stále ve svazku manželském. Mezi bezdomovci nalezneme větší procento vdaných žen než ženatých mužů. A proč tomu tak je? Jedním z uváděných důvodů bývá větší sklon k rizikovému způsobu chování. I u mužů, co žijí spořádaným způsobem, zabezpečují rodinu a vychovávají děti, není rozpad rodiny vyloučený. V tomto případě pak většina mužů velkoryse přenechá byt manželce a dětem a odejde z domova.²⁹

²⁸FITZPATRICK, S., KEMP, P., KLINKER, S. *Bezdomovectví: Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. 96 s. ISBN 80- 86625-15-x.

²⁹PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

1.2.2 Vzdělání

Na ulici se můžeme setkat s bezdomovci s různým stupněm vzdělání, od vysokoškoláků až po osoby bez vyučení. Obecně lze konstatovat, že nejvíce bezdomovců je se základním vzděláním nebo odborným učilištěm. S nízkým stupněm vzdělání je tak mnohem větší pravděpodobnost, že nebudou moci sehnat dobré zaměstnání, nebo nebudou chtít dokonce ani pracovat.

Někteří autoři naopak uvádějí, že bezdomovců s odborným středoškolským vzděláním, a to ať se jedná o absolventy středních odborných učilišť, středních odborných škol či gymnázií, je o něco více než bezdomovců se základním vzděláním.

Přesné údaje o dosaženém stupni vzdělání a jeho míře působnosti nejsou jasně určeny. Co lze však usoudit, je pravděpodobně význam nevytvořeného rodinného zázemí, které by jedince motivovalo k dalšímu studiu a v jeho studijních krocích ho podporovalo.³⁰

1.2.3 Bydlení

Otázka bydlení a řešení problémů vlastního domova je nejčastěji diskutovaným tématem bezdomovců. Se ztrátou bydlení člověk nepřichází jen o fyzické zázemí, ale také o lásku, jistotu a bezpečí. Domov je místem, kde je člověk obklopen láskou, péčí, rodinnou sounáležitostí, přijímá určité hodnoty a osvojuje si společenské zvyky.

Problematika bezdomovectví souvisí s velikostí dané lokality. Jak už bylo uvedeno v předchozí kapitole, tento problém se výrazněji týká velkých měst. Lidé bez domova se shlukují právě sem, nýbrž zde mají lepší podmínky pro svůj život. V těchto lokalitách se nacházejí různá zařízení poskytující pomoc sociálně vyloučeným osobám.

³⁰PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

Osoby, ať jsou dočasně či dlouhodobě odkázáni k životu na ulici, potřebují organizace a zařízení, která by jim pomohla řešit jejich situaci. K těmto zařízením patří azylové bydlení spojené s doplňkovými službami, jako jsou možnosti hygieny, vyprání prádla, úschovy věcí, stravy.³¹

1.2.4 Zaměstnání

Mít práci je pro člověka významné, nejen ve vztahu k finančnímu zajištění sebe a své rodiny, ale také ve vztahu ke společnosti. Jde o pocit potřebnosti pro druhé, pocit občanské soudržnosti apod. Odchodem ze zaměstnání člověk neztrácí jen práci, ale následně všechny kontakty s trhem práce. Navíc s dlouhodobou nezaměstnaností přicházejí další problémy týkající se finančního zabezpečení, rodinného soužití a udržení sociálních vztahů.³²

Nezaměstnanost je považována za důsledek nedostatku základních kvalifikačních předpokladů. V dnešní době jsou na zaměstnané i nezaměstnané kladeny stále vyšší pracovní a s tím i vzdělávací nároky. K nejvíce ohroženým skupinám tak patří osoby manuálně pracující. Postižení rizikem chudoby bývají lidé s nízkým vzděláním.³³ Z toho je patrné, že bezdomovci mají většinou práci s nízkými kvalifikačními předpoklady. S nemožností nalézt uplatnění na trhu práce, se snaží svou nezaměstnanost řešit nelegálním způsobem či příležitostními pracemi. „*Propojenost nezaměstnaností a bezdomovectvím je velmi úzká. Kdo nepracuje, těžko může bydlet, a kdo nebydlí, těžko může chodit do práce.*“³⁴ Je to kruh, ze kterého se člověk dostává těžko ven.

³¹MAREŠ, P., HORÁKOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008. 77 s. ISBN 978-80-7416-014-1.

³²MAREŠ, P., HORÁKOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008. 77 s. ISBN 978-80-7416-014-1.

³³MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.

³⁴PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 19 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

1.2.5 Zdravotní stav

Sociální vyloučení a bezdomovectví jsou složité a mnohostranné reality, které mají značný vliv na všechny oblasti života lidí a mají nesporný vliv na jejich zdraví a pohodlí.

Lidé žijící na ulici trpí často chronickými zdravotními problémy, včetně narušení tělesného či duševního zdraví. U lidí bez domova je očekávaná délka života mnohem nižší než u běžné populace. Zároveň se tato skupina lidí častěji potýká se závažnějšími chorobami a s podstatně vyšší nemocností. Dále je důležité podotknout, že zdravotní problémy, s nimiž se setkávají, jsou obvykle více komplexní, tj. že bezdomovci trpí několika zdravotními problémy najednou.³⁵

Existuje celá řada rizikových faktorů, která působí na zdravotní stav lidí bez domova. Tito lidé svým způsobem života nedodržují zdravou životosprávu a ani neuspokojují své biologické potřeby. V situaci, v které se nachází, je udržitelnost zdravého spánku, jídla a tepla dosti obtížná.

K nejčastěji uváděným onemocněním u bezdomovců jsou nemoci dýchacích cest a nemoci kůže a podkožního vaziva. U těchto lidí se často setkáváme i s infekčně přenosnými nemocemi, zejména se svrabem, vešmi, žloutenkou typu C a B. U starších lidí pak s hypertenzí, infarktem či cévním onemocněním.³⁶

Důležitým faktorem, který se podílí na zdravotním stavu lidí bez domova, je rovněž přístup ke zdravotní péči. Tento přístup je osobám bez domova často omezen z důvodu nepředložení příslušných dokladů. Další překážkou mohou být: nedostatek informací o dostupných službách, nedostatečné povědomí o nárocích apod. Jiným

³⁵*Policy Statement on Health Care Entitlements for People who are Homeless.* [online]. říjen 2010 [cit. 2011-10-23]. Dostupné z: http://www.feantsa.org/files/freshstart/Working_Groups/Health/2010/Statements/1010_FEANTSA_Statement_HealthCareEntitlements.pdf.

³⁶ŠUPKOVÁ, D. a kol. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 64 s. ISBN 978-80-247-2245-0.

faktorem pak může být také neochota ze strany zdravotních zařízení či lékařů navázat s těmito lidmi kontakt.³⁷

1.3 Patologické jevy spojené s bezdomovectvím

Bezdomovectví je často spojováno s delikvencí, návykovými látkami a ostatními sociálně patologickými jevy. Jedním z důvodů může být způsob jejich života, který u veřejnosti vede ke vzniku řady stereotypních předsudků. Lidé, kteří žijí na ulici, nemají dostatek finančních prostředků, a proto žebrají anebo kradou. Únikem před frustrující životní situací, v níž se osoba bez přístřeší nachází, bývá alkohol či drogy. Můžeme se do určité míry domnívat, že se bezdomovectví v jednotlivých sociálně patologických jevech promítá, ale nelze tvrdit, že je jejich součástí.³⁸

1.3.1 Delikvence a kriminalita

Kriminalitě a delikvenci bezdomovců je v odborných literaturách věnováno malé procento pozornosti. Přitom bezdomovecká populace nestojí daleko od této problematiky. Tito lidé bývají zločinem více ohroženi, než ostatní populace. Zejména osoby, které žijí v této komunitě delší dobu.

Jedinci pocházející z poruchových rodin nebo nepodnětného prostředí dětských domovů, mají častější sklon k delikvenci. Děti postiženy kriminální minulostí svých rodičů, mají tak větší sklon k toulání, záškoláctví, útěkům, které mohou postupem času vyústit k trestné činnosti. Tak jako vliv patologické rodinné výchovy, tak i nízká úroveň

³⁷ *Policy Statement on Health Care Entitlements for People who are Homeless*. [online]. říjen 2010 [cit. 2011-10-23]. Dostupné z: http://www.feantsa.org/files/freshstart/Working_Groups/Health/2010/Statements/1010_FEANTSA_Statement_HealthCareEntitlements.pdf.

³⁸ PĚNKAVA, P. Specifika sociální práce s osobami bez přístřeší. In: GOJOVÁ, A ed. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií, Centrum pro podporu projektu, 2009. s. 560. ISBN 978-80-7368-627-7.

vzdělání, dlouhodobá nezaměstnanost, zadluženost, jsou dalšími faktory směřující ke kriminální činnosti. Dalším často uváděným problémem jsou propuštění vězni z výkonu trestu. Osoba se záznamem v rejstříku trestů má ztíženou situaci nalézt si zaměstnání a ubytování. Po propuštění z vězení mnohdy postrádají i sociální vztahy s rodinou a blízkými, kteří by je očekávali a pomohli jim tak zpět do života. Bez pomoci, bez finančních prostředků a s trestní minulostí není schopen cestu do „normální“ společnosti zvládnout. Ovšem potravu, vodu, spánek a teplo potřebuje, proto se většina vrací opět k trestné činnosti.³⁹

1.3.2 Návykové látky

Pojmy bezdomovectví a sociální vyloučení bývají často spojovány se užíváním alkoholických nápojů a omamných látek. Britské výzkumy zjistily, „že zhruba polovina lidí přespávajících na ulici měla vážné problémy s alkoholem“⁴⁰. Jiné výzkumy ukázaly počet o něco nižší. To svědčí o velkém zneužívání alkoholu mezi bezdomovci. S alkoholem byly provedeny speciální výzkumy, které zjistily, že těžká závislost na alkoholu často bezdomovectví determinuje, ale také lidi vrací zpět na ulici.

Závislosti na návykových látkách se do problematiky bezdomovectví prolínají velkou měrou. Na ulicích, nádražích, v parcích můžeme potkat opilé bezdomovce nebo skupiny lidí drogově závislých. Mezi bezdomoveckou komunitou se jen v menší míře objevují lidé závislí na tvrdých drogách. Tím nelze konzumaci drog zcela vyloučit. Nejčastěji se setkáváme, zejména u mladé populace, s kouřením marihuany. Někteří čichají toluen, pijí „okenu“, požívají v podstatě vše, co vyvolává euforii.

Mezi nejčastější drogy a závislosti patří alkohol a tabák. Lidé, kteří nejsou schopni řešit krizovou životní situaci, vnímají přístup k alkoholu jako jednu z únikových cest

³⁹HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996 s. 107. ISBN 80-902292-0-4.

⁴⁰FITZPATRICK, S., KEMP, P., KLINKER, S. *Bezdomovectví – Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. s. 43 ISBN 80-86625-15-X.

před problémy. Alkohol usnadňuje strávit denní starosti a navozuje pocit chvilkové veselosti, štěstí a spokojenosti.

Závislost na drogách a alkoholu zapříčiňuje v životě člověka těžké zdravotní komplikace. V důsledku jejich požívání dochází zároveň ke zhoršení všech sociálních vztahů, ztrátě přátel, zanedbání zevnějšku, ztrátě zájmů a celkového nadhledu. Alkohol a drogy, které zpříjemňují a ulehčují chvíle, si neodepřou. Stávají se jejich společníky v utrpení.⁴¹

1.3.3 Žebrání

Bezdomovectví je často zaměňováno s pojmem žebrání. U obou forem chudoby lze nalézt shodné i rozdílné znaky. Jak bezdomovci, tak žebrající lidé mají zanedbaný zevnějšek a nápadité chování. Nepatrný rozdíl je v existenční formě jejich života. Hlavním cílem žebrajících lidí je získat finanční prostředky na živobytí. Osoby bez přístřeší volí tuto formu získání financí jako sekundární prostředek. Žebrání vnímají spíše jako prostředek pro zlepšení své situace. Žebrající osoby chápou žebrání jako zaměstnání a bezdomovci jako činnost k částečné změně momentální situace.⁴²

⁴¹HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996 s. 107. ISBN 80-902292-0-4.

⁴²PĚNKAVA, P. Specifika sociální práce s osobami bez přístřeší. In: GOJOVÁ, A ed. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií, Centrum pro podporu projektu, 2009. s. 560. ISBN 978-80-7368-627-7.

1.3.4 Další patologické jevy

U některých lidí bez domova se objevuje patologické hráčství ve formě hracích automatů. K propadnutí této závislosti vede jejich dostupnost a snadné ovládání. Hrací automaty pokládají za zdroj finančních prostředků, většinou je tomu však zcela naopak. Dalším patologickým jevem u bezdomovectví je prostituce. Nelze přesně určit kolik lidí bez domova prostituje. Lze se ovšem domnívat, že mezi bezdomovci existuje určité procento, které kvůli výdělku, stravě či noclehu prostituci provozuje.⁴³

1.4 Prevence, péče a organizace nabízející služby pro bezdomovce

Lidé, kteří spadnou až na dno společnosti, a nezáleží na tom, zda vlastní vinou či nevinou, hledají pomocnou ruku, které by se mohli chytit. Potřebují člověka, kterému by se mohli svěřit, místo, kde by se mohli najíst, přespat, ohřát.

Klíčem k řešení problému bezdomovectví se považuje komplexní přístup. Účinným komplexním řešením, je tak řešit problémy na všech úrovních, od materiálního zázemí, přes zdravotní a právní pomoc až po sociální zabezpečení. Důležitým mezníkem v poskytování pomoci není jen snaha samotných bezdomovců, vymanit se z tak svízelné situace. Potřebné je zapojit také veřejnou společnost, vybudovat u ní ochotu, zaobírat se problémy těchto lidí. K tomu je zapotřebí, co nejvíce odstranit vybudované předsudky této společnosti. Nejen bezdomovec musí u sebe vybudovat důvěru v pozitivní změnu, taktéž společnost musí vytvářet podmínky pro důstojný život všech svých občanů.⁴⁴

Pomoc spočívá jednak v kvalitní prevenci a jednak v kvalitním systému pomoci, služeb, zařízení, která mohou člověku bez domova pomoci na všech úrovních jeho existence. Systém by jim měl zabezpečit všechny složky (bytové, zdravotní, pracovní,

⁴³PĚNKAVA, P. Specifika sociální práce s osobami bez přístřeší. In: GOJOVÁ, A ed. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií, Centrum pro podporu projektu, 2009. s. 560. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁴⁴BEŇOVÁ, N. *Bezdomovci, lúdia ako my*. 1. vyd. Bratislava: Proti prúdu, 2008. 75 s. ISBN 978-80-969924-1-6.

sociální, kulturní atd.), zejména pak základní potřeby (jídlo, teplo, lékařskou péči), aby nabrali síly k řešení své situace. V rámci pomoci bezdomovcům by bylo efektivní, aby všechny služby zaměřené na základní potřeby byly poskytovány na jednom místě. Aby bylo možno v rámci jednoho zařízení poskytovat jídlo, hygienické potřeby, zprostředkovávat klientům výběr čistých oděvů z šatníku, významný je také provoz ordinace praktického lékaře. Poté je nutné nabídnout účinnou podporu reintegrace, např. formou azylového bydlení, kvalifikace, rekvalifikace, vzdělávacích programů. Konečným cílem pomoci je úplná samostatnost jedince a jeho plná odpovědnost sám za sebe. Systém pomoci by měl dokázat podchytit bezdomovce na jakékoli úrovni, ať už na ulici žijí nebo jsou bezdomovectvím ohroženi.⁴⁵

1.4.1 Prevence

Bezdomovci potřebují všestrannou pomoc (aktivitu vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromými sektory). Mezi nejúčinnější a méně finančně nákladný způsob řešení dané problematiky patří předcházení samotnému vzniku bezdomovectví. Udržet člověka v jeho původních životních podmínkách je jednodušší, levnější, výhodnější a efektivnější než poskytovat služby na zabezpečení základních potřeb a na sociální začlenění lidí, kteří již domov ztratili.

Preventivní aktivity lze zaměřit nejen na omezení faktorů vedoucích k bezdomovectví, ale i k reintegraci osob žijících již na ulici. V rámci primární a sekundární prevence jde o vytipování rizikových skupin. Zejména se jedná o osoby, kterým hrozí ztráta vlastního nebo nájemního bydlení, mají problémy s dlouhodobou nezaměstnaností či o lidi opouštějící ústavní zařízení. Do této skupiny je možné zařadit osoby, které se vyrovnávají s těžkými psychickými a sociálními změnami. V současné době má velký význam terciární prevence, která spočívá v podpoře osob, které již

⁴⁵SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, O. eds. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. S 315-330. ISBN 80-7367-002-X.

bydlení ztratili. V oblasti této prevence je důležitá včasná práce jednotlivých institucí zabývajících se danou problematikou.⁴⁶

Na ulici žije stále přespriliš lidí, kteří potřebují sociální pomoc. Dosud se zabýváme otázkou finančních prostředků, směřujících do pouhé pomoci ubytování, přespání. Ovšem pokud bychom dokázali zamezit tomu, aby z naší společnosti vypadávali slabší jedinci, nemuseli bychom se zabírat tím, jak tyto lidi vrátit zpět. S prevencí jsme však zatím na začátku.⁴⁷ Jak uvádějí Hradečtí: „*Prevence přináší ovoce pomalu, proto je nutno neodkladně začít*“.⁴⁸

1.4.2 Organizace zabývající se problematikou bezdomovectví

Po roce 1990 se objevily první sociální služby pro bezdomovce. Nejdříve šlo o služby poskytované dobrovolníky, které se postupem času změnily v profesionalizované nestátní neziskové organizace. Poté se také začaly zřizovat sociální služby, azylové domy, noclehárny, nejdříve však ve velkých městech. Řádným podnětem bylo propuštění velkého počtu vězňů po vyhlášení amnestie Václavem Havlem na přelomu 1989 a 1990.

Typickými ubytovacími službami jsou azylové domy pro muže, azylové domy pro ženy a matky s dětmi, noclehárny a domy na půl cesty. Mezi další sociální služby patří denní centra a terénní služby – streetwork. Kromě nestátních neziskových organizací poskytují sociální služby ministerstvo práce a sociálních věcí, kraje nebo města prostřednictvím zřizování lůžkových míst.⁴⁹

⁴⁶HRADECKÝ, I. a kol. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce*. 1 vyd. Praha: Grada, 2007. 104 s. ISBN 978-80-247-2348-8.

⁴⁷PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁴⁸HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996 s. 69. ISBN 80-902292-0-4.

⁴⁹*Profily bezdomovectví v České republice, Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé: Tematická zpráva 2005*. [online]. Říjen 2005 [cit. 2012-1.9]. Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/vz/pslvakj05cz.pdf>.

Noclehárny

Noclehárny jsou dle zákona 108/2006 Sb. definovány následovně: „*Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování.*“⁵⁰ Jsou to tedy sociální zařízení určená lidem bez domova, jejichž cílem je snížení sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich životním stylem. Tato zařízení poskytují přenocování, základní hygienický servis, poradenství a popřípadě i stravování.

Nízkoprahová denní centra

Jsou sociální zařízení určená lidem bez přístřeší, charakteristická velkou společenskou místností vybavenou stoly a židlemi. Klienti denního centra mají možnost využít hygienické zařízení, kuchyňský kout, šatník a zázemí přes den. Mezi nadstandardní služby, které zařízení poskytuje, patří zdravotní péče, stříhání vlasů či praní prádla. Lidé bez domova, ale i osamělé osoby či lidé se zdravotním postižením, si zde mohou odpočinout, najíst a v zimním období se ohřát nebo si přijít pohovořit s personálem či klienty.⁵¹

Domy na půl cesty

Domy na půl cesty jsou sociální zařízení určená lidem, kteří dosáhli určitého stupně resocializace, ale nedokážou ještě zcela žít nezávislý život bez pomoci institucí. Někteří by se bez této pomoci pravděpodobně dostali zpět na ulici. Jak uvádí zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách „*Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo*

⁵⁰Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách.

⁵¹PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

*ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob“.*⁵²

Azylové domy

Azylové domy jsou sociální zařízení poskytující pobytové služby osobám, které se nacházejí v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Od nocleháren se odlišují prodlouženým pobytem, komplexním přístupem a lepšími ubytovacími podmínkami. Azylové domy nabízejí své služby především těm, kteří mají opravdový zájem o změnu své tíživé situace. V České republice máme několik typů takovýchto zařízení: azylové domy pro muže, azylové domy pro ženy a pro matky s dětmi.⁵³

Chráněné byty pro bezdomovce

Posledním článkem na cestě k osamostatnění jsou zmíněné chráněné byty. Jsou jakým si posledním stupněm integrace. V České republice ovšem téměř chybí. V zahraničí tento systém funguje tak, že pokud klient zvládne nároky azylových domů, je mu následně přidělen chráněný byt. Tento byt je klientovi poskytnut na jakousi zkušební dobu a po uplynutí této doby je převeden na klienta. Výstavba těchto bytů je velice finančně náročná, proto jsou tyto byty v naší zemi prakticky nedostupné.⁵⁴

⁵²Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách

⁵³PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁵⁴VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví. In: FLEISMANN, O. et al. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. s. 128-140. ISBN 80-7044-769-9.

Krizová lůžka

Tato lůžka slouží lidem, kteří se ocitnou na ulici a nejsou schopni vlastními silami zvládnout krizovou životní situaci v potřebné době. Jde o krátkodobou nepřetržitou pomoc. Bývají často součástí azylových domů, denních center a nocleháren.⁵⁵

1.4.3 Nestátní neziskové organizace v České republice

Armáda spásy

Armáda spásy je mezinárodní organizací, která nabízí duchovní a sociální péči, snaží se odstranit bídu a proměnit život sociálně slabých lidí. Armáda spásy nabízí v zařízeních, jako jsou azylové domy, denní centra či noclehárny, ubytování, stravování a ošacení. Zajišťuje také duchovní, zdravotní, výchovné, pracovní a kulturní programy.⁵⁶

Naděje

Občanské sdružení Naděje poskytuje bezdomovcům pomoc materiální, duchovní, sociální a zdravotní. Sdružení poskytuje ubytování především pro muže, v menším měřítku pak pro ženy.⁵⁷

Česká katolická charita

Toto sdružení je nestátní poskytovatel sociálních a zdravotních služeb. Charita zajišťuje péči bezdomovcům v azylových domech pro muže i ženy a matky s dětmi, v noclehárnách, v denních centrech a v domech na půl cesty.⁵⁸

⁵⁵HLAVÁČEK, R. Sociální pojmy. In: *Bruntál.net*. [online]. 23.5.2005 [cit. 2012-1-9]. Dostupné z: <http://www.bruntal.net/2005012303-socialni-pojmy>.

⁵⁶*Armáda spásy v ČR*. [online]. © 2006 [cit. 2012-1-10]. Dostupné z: <http://armadaspasy.cz/index.php>.

⁵⁷PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

Diakonie Českobratrské církve evangelické

Diakonie ČCE je druhou největší nestátní neziskovou organizací poskytující sociální služby u nás. Diakonie poskytuje sociální, zdravotní, vzdělávací a pastorační služby ve 41 střediscích a speciálních školách. Pomáhá těm, kteří se skrz určitou nepříznivou životní situaci neobejdou bez pomoci druhé osoby.⁵⁹

Sdružení Emauzy ČR

Nezisková organizace Emauzy byla založena v roce 1991. Od tohoto roku pomáhá mužům bez domova nalézt opět střechu nad hlavou a smysluplný život. Sociální služby azylových domů jsou provozovány ve třech oblastech: Praha, Most a Rychnov nad Kněžnou. Uvedená sdružení poskytují svým klientům sociální poradenství, ubytování, stravování a v neposlední řadě pracovní využití.⁶⁰

Sdružení Nový prostor

Nový prostor je občanským sdružením, které nenabízí lidem bez domova ubytování, ale možnost zaměstnání. Pouličním prodejem časopisu Nový prostor si tak mohou vydělat nějaké peníze a přijít do bližšího kontaktu s širokou veřejností. Existují zde pravidla, která prodejce musí dodržovat (být upravený, nesmí být opilý, agresivní, otravný), tím se učí společenským normám a hodnotám, která jsou pro návrat zpět do kvalitního života důležitá.⁶¹

⁵⁸PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁵⁹Diakonie Českobratrské církve evangelické. [online]. © 2012 [cit. 2012-1-10]. Dostupné z: <http://www.diakonie.cz/>.

⁶⁰Emauzy ČR. [online]. © 2009 [cit. 2012-1-10]. Dostupné z: <http://emauzy.webnode.cz/>.

⁶¹PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

2. Cíl práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cílem mé bakalářské práce je:

Cíl 1: Definovat životní události a situace, které zapříčinily vznik bezdomovectví.

Cíl 2: Ukázat, jak lidé bez domova dokážou žít a přežít na ulici.

2.2 Výzkumné otázky

Z výchozích vymezených cílů jsem pro výzkum bakalářské práce stanovila následující výzkumné otázky:

Výzkumná otázka 1: Jaký vliv má selhání rodiny na vznik bezdomovectví?

Výzkumná otázka 2: Jaký je rozdíl mezi příčinami vzniku bezdomovectví u mužů a u žen?

3. Metodika práce

3.1 Metody šetření

Ke zpracování výzkumné části bakalářské práce jsem zvolila metodu kvalitativního šetření. Na základě přímého rozhovoru byly získány informace o subjektivním vnímání příčin a problémů spojených s životem lidí na ulici.

Pro získání těchto dat jsem použila techniku rozhovoru pomocí návodu. Tento návod se skládá z obecných a několika vedlejších témat, která jsou nezávislá na tom, v jakém pořadí a jakým způsobem jsou kladena. Výhodou této techniky je tedy možnost volby formulace otázek dle situace. Je však doporučeno umístit více citlivé otázky a ta nejdůležitější témata až ke konci rozhovoru, aby neodradila respondenta od spolupráce. Rozhovor pomocí návodu umožňuje tazateli co nejlépe využít čas k interview, pomáhá udržet jeho zaměření a zároveň umožňuje respondentovi uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.⁶²

Pro interview s osobami bez přístřeší jsem vytvořila strukturu rozhovoru, která zahrnovala 11 obecných otázek, které jsem ještě podrobněji rozvedla. Některé doplňující otázky vyplynuly i během samostatného interview. Časový prostor pro respondenty jsem si přesně nestanovila. Délka rozhovoru se však pohybovala v rozmezí 45 až 90 minut.

Během získávání dat jsem chtěla použít diktafon, který by mi usnadnil práci při následném vyhodnocování a zpracovávání získaných informací. Po konzultaci s vedoucí bakalářské práce a sociálních pracovníků jsem tuto variantu zamítla. Vyšli jsme z předpokladu, že by nahrávání mohlo vzbudit u těchto respondentů nedůvěru a nebyli by ochotni spontánně mluvit o svých velice důvěrných a citlivých záležitostech, které se týkají jejich rodiny či jich samotných, nebo by mohli rozhovor zcela odmítnout.

⁶²HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Rozhovory byly uskutečněny s osobami bez přístřeší v Českých Budějovicích. Výzkum proběhl jak s uživateli azylového domu, tak s návštěvníky denního centra Domova sv. Pavla. Jelikož tento typ zařízení poskytuje azylové služby výhradně mužům, musela jsem zaměřit svůj výzkum rovněž i na osoby žijící přímo na ulici.

Pro svůj výzkum jsem oslovila celkem 12 respondentů, z toho bylo 5 žen a 7 mužů ve věkovém rozmezí 22 až 64 let. Pouze 4 oslovení respondenti využívali služeb azylového domu, 5 respondentů pravidelně navštěvovalo denní centrum a zbylé 3 osoby trávily většinu času na ulici.

Při výběru respondentů mi pomáhaly jak sociální pracovnice Domova sv. Pavla, tak i jeden z uživatelů azylového domu. Volbu výzkumného souboru můžeme označit za nahodilou. Většina oslovených osob bez přístřeší byla velice ochotná a vstřícná ke spolupráci na mém výzkumu.

4. Výsledky

Otázky, které jsem si předem k rozhovoru připravila, byly rozděleny do 11 tématických okruhů.

Otázky prvního okruhu se zabývají osobními údaji (věk, pohlaví, rodinný stav, nejvyšší dosažené vzdělání). Druhý okruh otázek se zaměřuje na výchozí rodinné zázemí (charakteristika rodiny, sourozenci, sociálně patologické jevy, volný čas a zájmové kroužky). Třetí okruh se zabývá předškolní a školní výchovou a vzděláním. Další okruhy otázek zjišťují hlavní příčiny ztráty zaměstnání, ztráty bydlení a současný stav respondentů. Další soubor otázek zjišťuje kvalitu partnerského života. Sedmý okruh otázek se vztahuje ke zdravotnímu stavu (zdravotní problémy, vliv životního stylu, zdravotní péče) a osmý okruh se táže na závislost a na zkušenosti s alkoholem a s návykovými látkami. Dva předposlední okruhy jsou zaměřeny na současný pobyt a osobní zkušenosti lidí bez přístřeší (délka pobytu na ulici, hlavní příčiny vzniku bezdomovectví, pobyt a nocování, finance a stravování, pachatel či oběť trestného činu). Poslední doplňující otázka je orientována na budoucnost respondentů.

V úvodu této kapitoly uvádím jednotlivé anamnestické rozhovory, které byly uskutečněny se všemi 11 respondenty. Pro snadnější a přehlednější orientaci jsem zároveň tyto rozhovory rozpracovala do níže uvedených tabulek.

4.1 Anamnestické rozhovory

Muž, 58 let

Tento muž vyrůstal v úplné rodině. Pochází ze tří dětí. Má dvě starší sestry, s kterými se v současné době vídá tak 2 až 3 do roka. Na své dětství vzpomíná jen v dobrém. Rodina fungovala „normálně“ bez jakýchkoli závažnějších problémů. Hudba patřila, a to nejen v jeho dětství, k největší zálibě. Hrál na jazzové a klávesové nástroje.

V období vojny působil ve dvou kapelách. Hrát na hudební nástroje se naučil na základní umělecké škole, posléze navštěvoval lidovou konzervatoř.

Respondent absolvoval střední odborné učiliště. Předtím od malička navštěvoval jesle, poté mateřskou školu a základní školu. Po vyučení se oženil a nastoupil do zaměstnání jako truhlář. Pracoval také jako slévač a v Českých Budějovicích obsluhoval papírenské stroje. Má dvě děti, s nimiž se vídá 2 až 3 do roka. Po rozvodu přenechal byt svému synovi. Na ulice se ocitl zároveň i kvůli snižování pracovního stavu, kdy přišel o zaměstnání. Nyní je bez práce, jen ojediněle se vyskytne nějaká brigáda. O možnosti prodeje Nového prostoru ví, ale dosud ji nevyužil. S bývalou manželkou se i nadále stýká. V současné době žádnou novou přítelkyni nemá.

Na ulici žije už druhým rokem. Pravidelně navštěvuje Domov sv. Pavla v Českých Budějovicích, kde společně se svým kamarádem pomáhá s úklidem. Díky tomu mohou trávit celý den v denním centru a nemusí se potulovat po ulicích. Přes noc ovšem přespávají venku a to i v zimním období. Finance si obstarává především darováním plazmy. Do budoucna by si chtěl najít trvalou práci a s ní i ubytování.

Muž, 62 let

Na své dětství a mládí vzpomíná rád. Uvedl, že je jeden z mála, který měl štěstí na svou rodinu. Žil s oběma rodiči a se svým mladším bratrem. Vztahy v rodině byly dobré. Rodiče mu však před pár lety zemřeli a s bratrem se v současné době stýká velice zřídka. V dětství měl rád rybaření, motorismus a vše kolem toho. Účastnil se motoristických soutěží, oblastního rally. V rámci školy navštěvoval pěvecký soubor a osm let hrál na harmoniku. Až do vojny zpíval čistě národní písně moravské, české a slovanské.

Od svých čtyř let chodil s ostatními dětmi do mateřské školy. Jeho rodiče měli velké hospodářství, které vyžadovalo spoustu práce, takže školní přípravu na základní škole a středním odborném učilišti musel zvládnout sám, bez pomoci. Vyučil se automechanikem, ale poté se stal řidičem z povolání. V manželství se mu narodily tři

děti. Všichni společně žili ve vlastním bytě. Když děti dospěly a založily si vlastní rodiny, jeho manželství se rozpadlo. Po rozvodu přenechal byt a veškeré věci své manželce a odešel. Dnes o dětech ani o bývalé manželce nemá žádné informace. Neví, kde jsou ani co dělají. Nechce je nijak zatěžovat svými problémy. Za hlavní příčinu, jež ho přivedla na ulici, považuje právě rozvod. V současné době je bez příjmu a bez práce. Na ulici žije 1 rok. Nejvíce času tráví v Domově sv. Pavla v Českých Budějovicích. Spolu se svým kamarádem zde pomáhá s úklidem. Přes noc přebývá na ulici, i v zimním období.

Jeho kamarád a Dům sv. Pavla v Českých Budějovicích mu nejvíce pomáhají při řešení jeho momentální situace. Také navštěvuje spolu se svým kamarádem zařízení Cestu života. Díky lidem, které má kolem sebe, je celkem spokojený.

Muž, 60 let

Rozvedený, 60letý muž prožil své dětství v harmonickém rodinném prostředí. Má o 10 let staršího bratra, s kterým měl v dětství dobré vztahy. Nějaký čas žili spolu se svými rodinami v dvojpatrovém rodinném domě. Tento způsob bydlení ovšem za čas přestal vyhovovat a skrz časté hádky a neshody dům prodali. Nakonec se s manželkou a svými dvěma dcerami přestěhovali do podnájmu. Po rozvodu se přestěhoval na chalupu, kterou později musel z finančních důvodů prodat.

V dětství byly jeho největší zálibou motorky a auta, zejména veterány. Dále měl rád zvířata, modelářství a veškeré manuální práce. Během povinné školní docházky navštěvoval dva kroužky, a to kroužek modelářský a car klub ČB. Vystudoval střední odbornou školu strojírenskou. Ve studiu mu, zejména při povinné školní docházce pomáhal jeho strýc. Po škole začal pracovat v AD Praha jako prodejce zboží. Jeho posledním zaměstnáním bylo finanční a pojišťovací poradenství.

Své zaměstnání ztratil kvůli nemoci. Ve svých 21 letech přechodil žloutenku, která mu poškodila játra. Během života byl několikrát hospitalizován. Při posledním návratu

z nemocnice neměl kam jít. Matka převedla byt na bratra, který ho nechal vyvést policií. Týden přebýval ve sklepě, dokud ho opět nevyvedla policie.

Od poloviny ledna žije v Azylovém Domově sv. Pavla v Českých Budějovicích. Žije z finanční podpory státu. Za svého života byl dvakrát stíhán policií. Jednou za drobné finanční podvody a po druhé za alkohol při řízení. Zároveň se stal i obětí trestného činu, když byl napaden skupinou Romů.

Během života na ulici se jeho zdravotní stav zhoršil. Po pádu ze žebříku z 30 metrů měl rozdrčené rameno, zlomenou lopatku, čtyři žebra a krvácení do plic. Jeden měsíc ležel na jednotce intenzivní péče na přístrojích. Dodnes má problémy s dechem. Poté, co v zimě spadl do řeky, mu byly amputovány 3 prsty na noze a část chodidla. Z tohoto důvodu není schopen žádné fyzicky náročné práce.

Svou situaci se snaží řešit vlastními silami. O žádnou cizí pomoc nestojí. Snaží se žít spořádaným způsobem života. Žádné drogy neužívá. Uvedl, že má k drogově závislým lidem naprostý odpor. Alkohol pije jen příležitostně. Práci má již slíbenou, čeká jen na vyjádření svého zdravotního lékaře. Až se uzdraví a najde si práci, pak bude zcela spokojený. Velkou oporu má u sociálních pracovníků Domova sv. Pavla.

Muž, 52 let

Muž, nešťastně rozvedený od roku 2001, vyrůstal v rodině pouze s matkou. Jeho rodiče se rozvedli, když byl ještě malý. Společně s ním žili také dva starší sourozenci, bratr a sestra. Jeho dětství bylo do slova a do písmene strašné, proto na své dětství nerad vzpomíná. Matka byla velice přísná a vyžadovala určitou disciplínu. K jeho nejoblíbenějším činnostem patřil sport a bojové umění. Pod nátlakem své třídní učitelky chodil do výtvarného kroužku. Do dnes rád hraje na kytaru a tráví volný čas s ženami.

Po základní škole nastoupil rovnou do zaměstnání. Několik let pracoval jako truhlář a obkladač. Přes pětadvacet let pracoval v Třeboni a ve Veselí nad Lužnicí na ČD. Se svým životem nebyl zcela spokojený. Po rozvodu opustil svůj byt a utekl pryč od lidí.

Hodně cestoval po České republice. Pobýval a spával, kde se dalo. Od února letošního roku je ubytován v azylovém domě.

Kvůli své manželce opustil vše, i svou dceru a svého syna. Do dnes mají mezi sebou problémové vztahy. Život v azylovém domě tráví malováním obrazů a hraním na kytaru. Má mnoho kamarádů, kteří mu pomáhají s financemi a s obstaráváním nějaké stravy. Lékaře nenavštěvuje, ačkoliv trpí cukrovkou a dalšími zdravotními problémy. Za svého mládí se léčil na psychiatrické léčebně.

Svou situaci nijak zvlášť neřeší, dělá jen to, co chce. Nechce jen přežívat, ale žít naplno.

Žena, 44 let

Žena se narodila v kompletní rodině se třemi mladšími sourozenci. Od raného dětství byly mezi sourozenci vážné spory. Na dětství má špatné vzpomínky. Otec hodně pil a matka trávila většinu času se svými kamarádkami. Od patnácti let, kdy jí zemřel otec, se s rodinou nevidá. V dětství velice ráda psala básničky a jiné texty. Chodila na hudební školu, kde se učila hrát na klavír.

Má ukončenou povinnou školní docházku. Po základní škole již ve studiu nepokračovala. Nastoupila na pracovní místo kuchařky v restauračním zařízení. Z práce byla vyhozena z důvodu nadbytečnosti. Do dnes je bez práce a bez jakékoliv brigády. Nejen ztráta zaměstnání ji přivedla na ulici. Poté, co byl její manžel vzat do vazby, přišla o poslední finanční příjmy. Našla si nového přítele, který byl však velice agresivní a bil ji. Po manželově návratu z vězení se k němu vrátila. Před Vánoci byl opět umístěn do vazby za loupežné přepadení. V současné době žádného přítele nemá a ani nechce mít.

Žena je závislá na alkoholu, kouří tabákové výrobky a marihuanu. Před šesti lety byla těžce závislá na pervitinu, dnes ho užívá jen ojediněle. Na ulici žije druhým rokem. Stravu a další potřeby získává nelegálním způsobem. O možnosti prodeje Nového

prostoru neprojevila žádný zájem. Pobytem na ulici došlo ke zhoršení jejího zdravotního stavu. Má rakovinu jater a problémy se srdcem.

Největší oporou jsou jí její tři děti, dva synové a dcera. Snaží se hledat práci a omezit pití alkoholu.

Žena, 22 let

Žena vyrůstala v rodině s nevlastním otcem a třemi sourozenci. Do dnes s nimi má dobré vztahy. Její dětství bylo celkem dobré, bez závažnějších problémů. Dnes je však matka bez bytu, pije alkohol a bere drogy. V mládí ráda psala o pocitech a o svém životě. Dnes navštěvuje diskotéky, chodí na párty. Miluje zábavu.

Po absolvování základní školy se začala žena učit prodavačkou, školu však nedokončila. Se svým bývalým přítelem otěhotněla. Chvíli pracovala jako barmanka, dokud opět neotěhotněla. Dnes má mladší dceru v péči bývalý přítel a starší dcera pobývá u své babičky.

Spolu s novým přítelem žije na ulici již jeden a půl roku. Chtěla pomoci své matce, která se ocitla na ulici, ale sama spadla do těchto problémů. Často užívá alkohol a je závislá na marihuaně a pervitinu. Její přítel vlastní maringotku, kde občas přebývají. Finance na stravu a jiné věci získávají různými způsoby, záleží na možnostech, které jim naskytnou.

Svou situaci se snaží řešit hledáním práce. Přála by si mít své děti u sebe, ale to není v momentální chvíli možné.

Muž, 57 let

Muž žil v úplné rodině s oběma rodiči a dvěma staršími sourozenci. I přesto, že otec trochu pil, byl se svým dětstvím spokojený. Rád jezdíval na kole, hrál fotbal a hokej. V rámci školy navštěvoval různé kroužky.

Na základní škole chodíval do družiny. S učením mu částečně pomáhala matka, ale především on sám. Po škole začal pracovat v továrně, poté v zemědělství a nakonec se stal řidičem městské hromadné dopravy. Naposledy pracoval v Brně v továrně na výrobu trezorů. Z důvodu snižování pracovního stavu byl propuštěn. Do dnes nesehnal žádnou práci. Prostřednictvím práce měl zajištěné i ubytování. Se ztrátou zaměstnání tak přišel zároveň o ubytování. Dnes přebývá v azylovém domě. Od té doby, co je na ulici, zhruba jeden rok, se u něj projevují poruchy spánku. Dříve hodně pil, od Vánoc už se ale alkoholu nedotkl. Kouření je jeho velkou a hlavně dlouhodobou závislostí, které by se chtěl také zbavit. Peníze na stravu a ubytování získává ze státní sociální podpory.

Ještě za svého manželství byl stíhán za trestný čin. Udeřil osobu, která ho chtěla nahlásit za kouření ve vagónu. Byl odsouzen na osm měsíců, odseděl si jen čtyři.

Je nahlášen na úřadu práce a aktivně si hledá práci. Největší oporou mu je jeho synovec.

Muž, 35 let

Muž má jednoho staršího bratra. V dětství měli dobré vztahy. Asi rok se neviděli, nejsou v kontaktu. Rodina fungovala „normálně“. Svému dětství nemůže nic vytknout. K jeho zálibám patřilo rybaření a kuželky. Na prvním stupni základní školy chodíval do pionýrského kroužku.

Od svého raného věku navštěvoval jesle a poté mateřskou školu. Po absolvování základní školy se vyučil v Českých Budějovicích prodavačem. Při učení mu pomáhali oba rodiče. Pracoval jako svářeč, seřizovač hydraulických lisů a řidič vysokozdvížného vozíku. Zhruba 8 měsíců dělal městského policistu ve Velenicích. Z poslední práce odešel kvůli bývalé přítelkyni, s níž mnoho času trávil v nočních barech. Zároveň její přítelkyně přinutila vzít si půjčku a poté ho opustila. Do dnes splácí nemalé dluhy.

Z důvodu ztráty práce a neschopnosti placení nájemného přišel o byt. Na ulici žije spolu s novou přítelkyní asi rok, a to i v zimním období. Přespávají na matracích a pod tlustými peřinami. Finance na stravu a jiné důležité potřeby získává různými brigádami,

například úklidem po plesech a jiných společenských akcích, nebo pomáhá s pořádáním, např. hokeje. Finance si obstarává i sběrem papírů z kontejnerů.

Spolu s přítelkyní by se chtěli usadit, najít si práci a založit rodinu.

Žena, 39 let

Žena pochází z rozvedené rodiny. Od svých pěti let žila pouze s matkou a jejím novým přítelem. Šťastné chvíle ve svém dětství zažívala u babičky. Tatínek hodně pil, byl i ve vězení. Od svých pěti let ho neviděla. Navštěvovala základní uměleckou školu, velice ráda hrála na klavír. Jezdila na kole a malovala. Poté se chytila nevhodné party, začala pít alkohol a kouřit.

Vystudovala střední odbornou školu. Pracovala v nemocnici jako zdravotní sestra. Když o zaměstnání přišla, byla ji nabídnuta práce prodavačky, bez váhání ji přijala. Dnes se dostane pouze k příležitostným brigádám, například k úklidu.

Tato žena byla šťastně vdaná. Narodily se jí dvě děti. Všichni společně žili v panelovém domě. Po nějakém čase si manžel našel novou přítelkyni a rodinu opustil. Když přišla žena o práci, nemohla se o své děti nadále starat. Výchovy se ujala jejich babička. Po rozvodu si žena našla několik partnerských vztahů.

Na ulici žije jeden a půl roku. V současné době přítele má, ale budoucnost s ním nevidí. Neustále hledá práci, aby si mohla obstarat byt a vzít si děti k sobě. Nepije ani neužívá žádné omamné látky. Jak uvedla, vždy je možné někde se vyspat a něco sehnat. Na přežití to stačí, na výchovu dětí však nikoli.

Muž, 35 let

Muž pochází ze čtyř dětí. Má tři starší bratry. Manželství jeho rodičů nebylo šťastné. Otec hodně pil. V jeho třinácti letech se rodiče rozvedli. Soudce stanovil střídavou péči. Ve čtrnácti letech muž utekl z domova. Poté co se v sedmnácti vrátil

zpět, byl odveden na vojnu. Byl sportovně nadaným dítětem, hrál fotbal a také navštěvoval rybářský kroužek.

S přípravou na základní škole a středním odborném učilišti mu pomáhala matka. Pracoval jako zedník, dělal veškeré stavební práce. Přes měsíc nedostal výplatu, a proto i s ostatními zaměstnanci z práce odešli. V současné době má několik nelegálních prací.

S přítelkyní a s dcerou bydleli v bytě 3+1. Když došlo ke zvýšení nájmu a muž se stal nezaměstnaným, museli se vystěhovat. Přítelkyně s dcerou odešla bydlet ke svým rodičům a muž ke svému kamarádovi do Tábora. Kamarád začal fetovat, neměli na nájem a museli se vystěhovat. Střídavě žije na ulici a v azylovém domě. S přítelkyní se stále vídá, až vyřeší situaci, chtějí se k sobě vrátit. Dceru vyzvedává ze školky a tráví s ní čas. Dle jeho mínění, nemá žádné zdravotní problémy, dokonce chodí darovat krev.

Na ulici je od 22. prosince. V době, kdy mu zemřel otec a po čase i matka, začal hodně pít alkohol, kouřit marihuanu a užívat pervitin. Dnes pije jen příležitostně, marihuanu a pervitin užívá jen výjimečně. K trestnému činu se přiznal, ale více se vyjádřit nechtěl. Za dobu svého pobytu na ulici se stal zároveň i obětí trestného činu. V noci, když spali u kostela na plechách, byli napadeni skupinou opilých lidí. K vážnému zranění nedošlo, policie přijela včas a vše vyřešila.

Jeho snahou je vrátit se k rodině a odjet odtud. Hledá práci, ale dosud bez úspěchu.

Žena, 64 let

Žena vyrůstala v dětském domově. Své biologické rodiče nikdy nepoznala. Zda má nějaké sourozence, neví. V dětství postrádala matčino pohlazení, přitulení. Její dětství bylo bolestivé i přesto, že řádové sestřičky byly hodné a měly s nimi dobré vztahy. S kamarádkami pracovala na zahradě, ráda četla a chodila na procházky do přírody.

V dětském domově navštěvovala mateřskou školu. Na základní školu chodila do města. Po škole se vdala a s manželem se nastěhovali do bytu v Horní Plané, kde se také starala o chov dobytka. Manželství netrvalo dlouho. Manžel si našel novou přítelkyni.

Po rozvodu se žena přestěhovala ke známým do Jihlavy. Když žena, u které pobývala, zemřela, její dcera jí dala 300 Kč a vyhodila ji z bytu. Z Jihlavy odešla do Českých Budějovic, kde si našla práci ve Škodovce. Znovu se vdala, ale ani toto manželství nebylo šťastné. Od manžela odešla, protože hodně pil a kouřil. Když byl hodně opilý, byl agresivní, někdy ji vrazil jen pohlavek, jindy ji dokázal zmlátit hůlkou.

S prvním manželem měla dvě děti, které již nežijí. Mladší dcera Elinka měla nádor na mozku a v sedmi letech zemřela. Olinka, její starší dcera, zemřela v devatenácti letech při autonehodě. Když se vracela z diskotéky, srazilo ji auto.

Kvůli závažným zdravotním problémům nemohla nadále pracovat. Lékaře nenavštěvuje, nemá peníze na placení zdravotního pojištění. Na ulici je zhruba třetím rokem. Nejvíce času tráví v denním centru, v obchodním středisku IGY, u Družby u stánku apod. Přespává v lese pod stanem. Finance na jídlo získává sběrem chleba, který je schopna prodat za 50 až 80 Kč. Pokud není jiná cesta, vybírá jídlo z popelnice.

Nikoho nemá, spoléhá sama na sebe. Čeká na důchod. Až bude mít peníze, chtěla by si najít nějaký byt.

Žena, 54 let

Zpočátku žena vyrůstala s oběma rodiči a o dva roky mladším sourozencem. Jakmile otec přišel o zaměstnání, začal hodně pít a občas matku uhodil. Asi třech letech se rodiče rozvedli. Žena měla ráda zvířata, zpěv a četbu. Na základní škole chodila do výtvarného kroužku.

Vystudovala střední odbornou školu. Po škole pracovala jako písmomalířka, vdala se a nastoupila na mateřskou. Manžel hodně pracoval, s domácností a výchovou dětí jí moc nepomáhal. Svou samotu utěšovala v alkoholu. Manžel ji donutil k léčbě. Po smrti svého manžela, který zemřel při autonehodě, si našla nového přítele. Když začala znovu pít, rodina se od ní odvrátila a její přítel od ní odešel. O děti se starali prarodiče. Žena už se znovu nevdala. Měla několik partnerských vztahů, které vždy skončily nějakou katastrofou. První přítel byl alkoholik, druhý ji obral o veškeré finance. Poslední partner

byl velice žárlivý. Za podezírání z nevěry ji vrazil nůž do plic. Přišla o jednu plíci. Do dnes má zdravotní problémy.

Alkohollem zabila svá nejlepší léta. Alkohol ji vzal rodinu a střechu nad hlavou. Na ulici žije asi rok a půl. Nyní žije venku, kde se dá. Pobírá invalidní důchod, někdy něco vyžebřá. Ze závislosti na alkoholu se léčí, hledá práci. Snaží se napravit vztahy s rodinou.

4.2 Výsledky jednotlivých otázek v rozhovoru

Otázka č. 1.1:

Pohlaví

Odpovědi	Počet
muž	7
žena	5

Výzkumu se zúčastnilo 12 osob. Zahrnuto bylo 7 mužů a 5 žen.

Otázka č. 1.2:

Věk

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
22 – 35	3	2/1
36 – 45	2	0/2
46 – 55	2	1/1
56 – 64	5	4/1

3 osoby bez domova (2 muži, 1 žena) jsou ve věku mezi 22 – 35 rokem. Ve věku 36 – 45 let se nacházejí 2 ženy. Ve věku 46 – 55 let jsou dvě osoby (1 muž a 1 žena). 5 lidí bez domova (4 muži a 1 žena) je ve věku mezi 56 – 64 rokem

Otázka č. 1.3:

Rodinný stav

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
svobodný/á	3	2/1
vdaná	1	0/1
rozvedený/á	8	5/3

Z 12 respondentů se 3 lidé (2 muži a 1 žena) nikdy neprovdali. Většina lidí bez domova je rozvedená, tj. 8 osob (5 mužů a 3 ženy). Pouze jedna osoba, a to žena, je vdaná.

Otázka č. 1.4:

Nejvyšší dosažené vzdělání

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
základní škola	5	2/3
střední odborné učiliště	4	4/0
střední odborná škola	3	1/2

K nejvyššímu dosaženému vzdělání ve 3 případech patří střední odborná škola. Středoškolské vzdělání s maturitou má 1 muž a 2 ženy. 4 muži jsou vyučeni. Se základním vzděláním je 5 respondentů (2 muži a 3 ženy).

Průměrný věk lidí bez domova je 48,5 let, pohybuje se v rozmezí od 22 do 64 let. Nejvíce lidí bez domova je ve věku mezi 56 – 64 rokem. Jak uvádí tabulka č. 1.3 z 12 respondentů, s kterými byl rozhovor uskutečněn, bylo 8 osob rozvedených, zejména se jednalo o muže a pouze 1 respondent, žena byla stále vdaná. Pokud se jedná o vzdělání, převládá základní – 5 osob. Vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání nemá nikdo.

Otázka č. 2.1:

Charakteristika rodiny

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
úplná rodina	6	5/1
neúplná rodina	5	2/3
ústavní výchova	1	0/1

Přes polovinu respondentů (5 mužů, 1 žena) pochází z úplné rodiny. Druhou méně početnou skupinou jsou jedinci, kteří vyrůstali pouze s jedním rodičem, zejména s matkou (2 muži, 3 ženy). Pouze 1 žena strávila mládí v dětském domově.

Otázka č. 2.2:

Sourozenci - počet

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
jeden	4	3/1
dva	3	3/0
tři	3	1/2
žádný	2	0/2

Pouhé 2 ženy vyrůstaly bez sourozenců. Zbýlých 10 respondentů mělo alespoň jednoho sourozence. Mezi ty, kteří měli 1 sourozence, patří 3 muži a 1 žena, 2 sourozence měli 3 muži a 3 sourozence 1 muž a 2 ženy.

Otázka č. 2.3:

Sourozenci - pořadí

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
nejmladší	5	5/0
prostřední	1	0/1
nejstarší	4	2/2

Co se týče pořadí narození, tak 5 mužů patří mezi sourozence nejmladší. 1 žena, která pochází ze tří sourozenců, se narodila jako prostřední. 2 muži a 2 ženy se narodili jako nejstarší.

Otázka č. 2.4:

Rodina a dětství

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
velmi dobré	4	4/0
dobré	4	2/2
špatné	3	1/2
velmi špatné	1	0/1

Na otázku, týkající se spokojenosti svého dětství, odpověděla většina respondentů pozitivně. 4 muži označili své dětství za velmi dobré, 2 muži a 2 ženy za dobré „normální“. Pouze 3 osoby (1 muž, 2 ženy) vnímaly své dětství jako špatné a 1 žena dokonce jako velmi špatné.

Otázka č. 2.5:

Sociálně patologické jevy v rodině

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
alkoholismus	6	2/4
drogová závislost	1	0/1
kriminalita	1	0/1
agresivita	1	0/1
žádné	6	5/1

V 6 případech (u 2 mužů, 4 žen) byl v rodině zjištěn alkohol, u 3 žen se objevila drogová závislost, kriminalita a agresivita. U 6 osob nebyl výskyt sociálně patologických jevů zjištěn.

Otázka č. 2.6:

Volný čas, zájmové kroužky, záliby

Odpověď	Počet	Pohlaví (M/Ž)
ano	12	7/5
ne	0	0/0

Všech 12 respondentů odpovědělo na následující otázku, zdali v dětství navštěvovali zájmový kroužek či měli nějakou zálibu a volný čas trávili se svými kamarády, kladně.

V odborné literatuře se uvádí, že rodinné prostředí, ve kterém člověk vyrůstá, ho výrazným způsobem ovlivňuje. Zda je tomu opravdu tak, a zda lidé bez domova pocházejí z nevyhovujícího rodinného zázemí, vyplývá z mého výzkumu následovně.

Výsledky ukázaly, že většina respondentů pochází z úplné rodiny a na své dětství mají krásné vzpomínky. Zajímavým se ukázalo zjištění, že polovina zkoumaných jedinců jsou nejmladšími dětmi v rodině. Potvrdilo se, že alkohol patří k nejčastějším negativním jevům v rodině. Vyloučena nebyla ani závislost na drogách, zejména na marihuaně a pervitinu, ani tendence k násilí a kriminalitě. Ovšem u druhé poloviny respondentů nebyly zjištěny žádné patologické jevy, které by jedince ovlivnily. V tomto případě je však nutné vzít v úvahu subjektivní pohled respondentů.

Otázka č. 3.1:

Předškolní výchova a vzdělání

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
jesle	2	2/0
mateřská škola	11	6/5
základní škola	12	7/5
střední odborné učiliště	4	4/0
střední odborná škola	3	1/2

Z 12 respondentů navštěvovali pouze 2 muži jesle, zbylých 10 respondentů strávilo dětství v rodině. Do mateřské školy docházelo celkem 11 respondentů (6 mužů a 5 žen). Všichni uvedeni mají ukončenou povinnou školní docházku. 4 respondenti se vyučili. Středoškolského vzdělání dosáhli 1 muž a 2 ženy.

Otázka č. 3.2:

Spoluúčast rodiny na školní přípravě

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
oba rodiče	1	1/0
matka	4	1/3
sourozenec	1	1/0
zdravotní sestry v DD	1	0/1
sám	5	4/1

Na školní přípravě se podílela většina jedinců sama, tj. 5 respondentů. U 4 případů (1 muže a 3 žen) pomáhala matka, u 1 muže dokonce oba rodiče. Se školní přípravou pomáhal u 1 muže sourozenec a u 1 ženy žijící v dětském domově zdravotní sestry.

Odborné publikace uvádějí, že nejvíce lidí bez domova je se základním vzděláním nebo odborným učilištěm. Mnou získané výsledky tuto teorii potvrzují. Střední odbornou školu absolvovali pouze 3 zkoumaní jedinci. Vyššího či vysokoškolského vzdělání z oslovených respondentů nedosáhl nikdo. Z výpovědi vyplynulo, že školní přípravu zvládli respondenti především sami nebo za pomoci rodičů či svých blízkých.

Otázka č. 4.1:

Důvody ztráty zaměstnání

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
snižování stavu	4	2/2
nemoc	3	2/1
porušení pracovního řádu	3	1/2
odchod do důchodu	1	1/0
z vlastní vůle	1	1/0

4 osoby (2 muži, 2 ženy) ztratily zaměstnání z důvodů snižování stavu zaměstnanců, 3 osoby (2 muži, 1 žena) musely opustit svou práci z důvodu nemoci, 3 osoby (1 muž, 2 ženy) kvůli porušení pracovní kázně, 1 muž odešel do důchodu a 1 muž svou práci opustil zcela dobrovolně.

Otázka č. 4.2:

Současný stav zaměstnání

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
pravidelné brigády	1	1/0
příležitostné práce	3	1/2
nelegální práce	1	1/0
prodej Nového prostoru	0	0/0
bez práce	7	4/3

V současné době jsou všichni oslovení jedinci bez stálého pracovního poměru. 1 muž má pravidelné brigády, 3 osoby (1 muž, 2 ženy) mají alespoň příležitostné práce a 1 muž vykonává práci nelegálním způsobem. 7 lidí je zcela bez práce. O možnosti výdělků prodejem Nového prostoru neprojevil zájem ani jeden z respondentů.

Bez stálého pracovního poměru jsou všichni oslovení jedinci. K hlavním důvodům ztráty zaměstnání patří výpověď ze strany zaměstnavatele, nemoc respondenta nebo porušení pracovní kázně (nejčastěji byl zmíněn alkohol či neomluvená absence). Výsledky šetření prokázaly, že kvůli neschopnosti nalézt uplatnění na trhu práce se někteří jedinci snaží svou situaci řešit příležitostnými pracemi či nelegálním způsobem.

Nejčastěji zmíněné pomocné práce jsou úklid a pomocný pořadatel na společenských akcích. Zarážejícím je zjištění, že ani jeden z oslovených jedinců není prodejcem Nového Prostoru. U dvou osob k hlavnímu příjmu patří pobírání částečného invalidního důchodu.

Otázka č. 5.1:

Důvod ztráty bydlení

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
ztráta zaměstnání	4	3/1
vyhození z bytu	2	1/1
rozvod a odchod partnera	2	1/1
vzetí rodinného příslušníka do vazby	2	0/2
z vlastní vůle	2	2/0

Se ztrátou zaměstnání přišly 4 osoby (3 muži, 1 žena) o bydlení, 2 osoby (1 muž, 1 žena) byly z domu vyhozeny svými blízkými, 2 osoby (1 muž, 1 žena) přišly o byt odchodem od partnera nebo rozvodem s ním, 2 ženy musely opustit byt kvůli odchodu rodinného příslušníka do vazby, 2 muži přenechali byt dobrovolně svým blízkým, (synovi, sousedovi).

Otázka č. 5.2:

Současný stav bydlení

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
azylový dům	4	4/0
ulice	7	3/4
maringotka	1	0/1

4 muži tráví svůj čas nejvíce v azylovém domě, 7 lidí přímo na ulici, na nádraží, v obchodních střediscích apod., 1 žena u přítele v maringotce.

Ke ztrátě bydlení vede mnoho příčin. Mezi nejčastěji uváděné důvody patří ztráta zaměstnání, rozvrat rodiny, konflikt v rodině a následné vyhození z bytu či vzetí rodinného příslušníka do vazby. Někteří lidé nepřišli o bydlení pod nátlakem nebo neschopností platit nájemné, ale na základě vlastního rozhodnutí. Z odpovědí vyplynulo, že mnozí lidé bez domova žijí přímo na ulici. Pouze malý počet využívá možnosti ubytování azylového domu.

Otázka č. 6.1:

Předchozí partnerský život

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
spokojený	4	3/1
nespokojený	8	4/4

U 4 mužů a 4 žen se v partnerství objevily komplikace a neshody, které vedly až k rozvodu. Pouze 3 muži a 1 žena odpověděli, že byli či nadále jsou s partnerským životem spokojeni.

Otázka č. 6.2:

Počet dětí

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
jedno dítě	1	1/0
dvě děti	7	4/3
tři děti	2	0/2
bezdětný	2	2/0

Většina oslovených jedinců má nějaké dítě, pouze 2 muži jsou bezdětní. 1 dítě má 1 respondent (1 muž), 2 děti má 7 respondentů (4 muži a 3 ženy) a 3 děti mají 2 respondenti (2 ženy).

Otázka č. 6.3:

Současný partnerský vztah

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
bez partnera	8	4/4
s partnerem	4	3/1

V současné době je 8 lidí (4 muži, 4 ženy) stále bez partnera. Někteří uvedli, že ani po partnerském soužití netouží. 4 lidé (3 muži, 1 žena) partnera mají a jsou vcelku spokojeni.

Výše uvedené odpovědi potvrzují informace již získané otázkou č. 1.3 a ukazují na to, že rozvodovost lidí bez domova je výrazná. Z výpovědí vyplývá, že partnerské vztahy dotazovaných žen a mužů jsou nekvalitní. Odpovědi svědčí o poměrně nízké spokojenosti současného partnerského soužití.

Otázka č. 7.1:

Zdravotní problémy

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
závažné	4	1/3
méně závažné	2	2/0
bez komplikací	6	4/2

Ze subjektivního vnímání respondentů vyplynulo, že zdravotní problémy jsou u 1 muže a 3 žen velice závažné, u 2 mužů méně závažné. 4 muži a 1 žena vypověděli, že jsou téměř bez zdravotních komplikací.

Otázka č. 7.2:

Vliv současněho životního stylu na zdraví

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
zřetelný	2	1/1
částečný	3	1/2
žádný	7	5/2

Zda se zdravotní problémy u lidí objevily či zhoršily až po příchodu na ulici, potvrdilo 5 respondentů. U 1 muže a 1 ženy se objevily komplikace zřetelné a u 1 muže a 2 žen částečné. 7 osob nezaznamenalo žádnou změnu.

Otázka č. 7.3:

Zdravotní péče

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
vyhledávána	3	1/2
nevychledávána	9	6/3

Na otázku, zda lidé bez domova vyhledávají zdravotní péči, odpovědělo 9 osob (6 mužů, 3 ženy), že nikoliv. Pouze 1 muž a 2 ženy se vyjádřili, že lékaře navštěvují příležitostně.

Tento okruh otázek je zaměřen na posouzení celkového zdravotního stavu. Z rozhovorů vyplynulo, že zdravotní stav je u lidí bez domova téměř bez komplikací. Vzhledem k nízké nemocnosti, je vyhledávání lékařské pomoci u dotyčných osob bezvýznamné. Nepříznivý zdravotní stav lidí bez domova, často uváděný v literatuře, se ne zcela shoduje se získanými výpověďmi. Zde je však nutné vzít v úvahu, že výpovědi respondentů a respondentek mohou být v tomto ohledu značně subjektivní.

Otázka č. 8.1:

Zkušenosti s alkoholem a omamnými látkami

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
alkohol	5	2/3
drogy	4	1/3
tabákové výrobky	11	7/4

K nejčastěji uváděným návykovým látkám patří v 5 případech (u 2 mužů a 3 žen) alkohol, ve 4 případech (u 1 muže a 3 žen) měkké i tvrdé drogy. Pokud jde o tabákové výrobky, tak všichni až na jednoho respondenta, tabák užívají.

Existuje již řada studií, které se důkladněji zabývají alkoholem a drogovou závislostí u lidí bez domova. Získané odpovědi v otázce č. 8.1 potvrzují informace, že téměř polovina lidí žijících na ulici má zkušenosti s alkoholem. Výsledky rovněž odhalily, že jedna čtvrtina z nich je závislá na drogách, nejčastěji na marihuaně a pervitinu. Kouření je nejčastější zjištěnou závislostí u lidí bez domova.

Otázka č. 9.1:

Délka pobytu na ulici

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
6 měsíců – 1rok	5	5/0
1 – 2 roky	5	2/3
2 a více let	2	0/2

Nejdelší doba pobytu na ulici je okolo 3 let (u 2 žen). Nejčastější délka pobytu je od půl roku do 2 let. V období od 6 měsíců do 1 roku žije na ulici 5 mužů a mezi 1 – 2 rokem se na ulici nachází 5 lidí (2 muži, 3 ženy).

Otázka č. 9.2:

Hlavní příčiny, které dovedly lidi na ulici

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
rodina	2	1/1
alkohol	2	0/2
ztráta zaměstnání	5	3/2
rozchod nebo rozvod	3	3/0

K nejčastěji uváděné příčině v 5 případech (3 muži, 2 ženy) patří ztráta zaměstnání. K dalším často uváděným příčinám patří selhání biologické rodiny – 2 osoby (1 muž, 1 žena), alkohol – 2 osoby (2 ženy), rozvod nebo rozchod s partnerem/kou – 2 osoby (2 muži).

Existuje mnoho příčin, které vedou ke vzniku bezdomovectví. Dle většiny studií bývá nejčastěji zmiňovanou příčinou ztráta zaměstnání, což se potvrdilo i v mém výzkumu. Dalšími zjištěnými faktory jsou manželské či partnerské konflikty a jejich následný rozpad. Jednou z příčin je i závislost na alkoholu.

Kvůli výše uvedeným příčinám se lidé ocitají na ulici v rozmezí od 6 měsíců do 3 let. Někteří jsou tedy na ulici krátce, jiní mají zkušenosti rozsáhlejší.

Otázka č. 10.1:

Pobyt a nocování

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
azylový dům	4	4/0
ulice	8	3/5
maringotka	1	0/1

4 osoby (4 muži) přebývají nejčastěji v azylovém domě, 8 osob (3 muži, 5 žen) na ulici a 1 osoba (1 žena) střídavě na ulici a v maringotce.

Otázka č. 10.2:

Finance a stravování

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
dávky sociálního zabezpečení	4	3/1
brigády	1	0/1
plazma	2	2/0
přátelé, partneři	4	2/2
sběr papírů, chleba	2	1/1
žebrání	2	1/1
nelegální způsob	1	0/1
bez vyjádření	1	1/0

Finance na stravu, popř. ubytování a jiné věci získávají respondenti různými způsoby. 4 osoby (3 muži, 1 žena) pobírají dávky sociálního zabezpečení. 1 žena si je schopna vydělat peníze prostřednictvím brigád. 2 muži chodí darovat plazmu a 4 osoby (2 muži, 2 ženy) žijí z peněz svých přátel a partnerů. 2 osoby (1 muž, 1 žena) získávají peníze sběrem papírů či chleba. 2 osoby (1 muž, 1 žena) shání finance žebráním. 1 žena uvedla, že finance získává nelegálním způsobem a 1 muž se k otázce nevyjádřil.

Otázka č. 10.3:

Pachatel trestného činu

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
ano	3	3/0
ne	9	4/5

Výzkum ukázal, že trestného činu se z 12 oslovených jedinců dopustili 3 muži.

Otázka č. 10.4:

Oběť trestného činu

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
ano	2	2/0
ne	10	5/5

2 muži byli v období svého pobytu na ulici napadeni. Ostatní respondenti (5 mužů, 5 žen) se s žádným útokem dosud nesetkali.

Vedle otázek zabývajících se rodinným zázemím, příčinami apod. je zapotřebí věnovat se zároveň důsledkům sociálního vyloučení. Informace týkající se jejich způsobu života jsou následovné: Většina osob pobývá a zároveň nocuje stále na holé ulici. Nejvíce času tráví v denním centru, v obchodních střediscích, na vlakovém či autobusovém nádraží, na náměstí. Noc tráví řada lidí zejména v lese, v zimním období na matracích a pod tlustými peřinami nebo v noclehárně. Zhruba jedna čtvrtina se ubytovala v azylovém domě, kde se usilovně snaží za pomoci sociálních pracovníků zlepšit svou situaci. Jeden způsob dosažení peněz, a to nejen na ubytování, je prostřednictvím příjmu dávek sociálního zabezpečení a výpomoci svým blízkým. Neopomenutelné se zdá být darování plazmy, sběr chleba a papírů.

Některé odborné studie zaznamenávají subkulturní skupiny včetně bezdomovců jako pachatele či oběť trestného útoku. V mém výzkumu se ovšem toto tvrzení nikterak nepotvrdilo. Trestnou činnost spáchali 3 muži z 12 oslovených respondentů. Slovnímu napadení, posměchu a urážkám byli vystaveni, až na několik výjimek, snad všichni oslovení jedinci, fyzicky napadeni však byli 2 osoby.

Otázka č. 11.1:

Způsob řešení situace

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
hledání práce	8	4/4
brigády	1	1/0
hledání ubytování	2	1/1
omezení alkoholu	2	0/2
návštěva zařízení „Cesta života“	1	1/0
hlášen na úřadu práce	1	1/0
časopis Nový prostor	0	0/0

8 respondentů (4 muži, 4 ženy) se pokouší vyřešit svou situaci tím, že si hledají práci, 1 muž pomocí brigád, 2 osoby (1 muž, 1 žena) se snaží nalézt ubytování. Omezit alkohol je důležité pro 2 ženy. 1 muž označil zařízení „Cestu života“ za nejlepší způsob řešení. 1 muž je hlášen na úřadu práce a čeká, co bude následovat. Ani jeden z respondentů nevyužil možnost prodeje časopisu Nový prostor.

Otázka č. 11.2:

Největší opora v současné situaci

Odpovědi	Počet	Pohlaví (M/Ž)
děti	6	1/5
přítel/přítelkyně	1	1/0
kamarád/kamarádka	2	2/0
synovec	1	1/0
Domov sv. Pavla	2	2/0
„Cesta života“	1	1/0

Pro polovinu respondentů (1 muže, 5 žen) jsou největší oporou jejich děti. Pro 1 muže je jeho přítelkyně, pro 2 muže jejich kamarádi a 1 muž označil svého synovce. 2 muži našli oporu u vedení azylového domu a v zařízení „Cesta života“.

Mnozí se snaží svou situaci řešit a vrátit se zpět do „normálního života“. Jedním ze způsobů je najít si práci a nalézt ubytování. U dvou žen je prvotním omezení alkoholu. Nečekaným a překvapujícím zjištěním bylo, že vůbec nikdo nevyužil jako možný způsob řešení prodej časopisu Nový prostor. Nejdůležitější pro návrat člověka zpět je motivace, opora a odhodlání. Oporou těmto lidem jsou zejména jejich děti.

5. Diskuse

Svým výzkumem jsem chtěla poukázat na některé problémy lidí bez domova, o kterých se zmiňuji ve své teoretické části. Zejména se jedná o informace týkající se výchozího rodinného prostředí, úrovně vzdělání, uplatnění na trhu práce, partnerského soužití, sociálně patologických jevů či současného způsobu života.

Srozumitelným způsobem jsem se snažila uspořádat nejdůležitější fakta, která se týkají životních událostí lidí bez domova, jež vyplynula z dosavadních výpovědí respondentů a respondentek.

V úvodní části rozhovoru byly stanoveny otázky identifikační, pro bližší charakteristiku dotazovaných osob. Z oslovených 12 respondentů bylo pouze 5 žen. Jak uvádí Hradečtí⁶³ ve svých výzkumech, nízký počet žen bezdomovkyň je dán zejména tím, že ženy mají oproti mužům větší tendenci bezdomovectví skrývat a častěji hledají pomoc u svých známých a příbuzných, což vyplývá i z mých výsledků. Dle očekávání se rovněž potvrdilo, že nejvíce lidí žijících na ulici je v produktivním věku.

Prostřednictvím šetření byly zjištěny skutečnosti, že na vzniku bezdomovectví nemá úplný vliv patologie rodiny, jak uvádí Hradečtí⁶⁴. Většina oslovených lidí, která se ocitla na ulici, nepochází z nefunkční rodiny, ale naopak své dětství prožila v poklidném rodinném prostředí s oběma rodiči. Těmito výsledky ovšem nevyvracím, že problémy v rodině nemají dopad na fenomén bezdomovectví. Na problémy, které se vyskytly u zbylých respondentů, poukázaly zejména ženy. Právě u žen, žijících v současné době na ulici, se objevily sociálně patologické jevy, které vedly k rozpadu rodiny. K nejčastěji diagnostikovaným problémům, které narušily funkčnost rodiny, patří opilství a agresivita otce.

⁶³HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.

⁶⁴HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.

Lidé žijící na ulici mají různou úroveň vzdělání. Můžeme mezi nimi nalézt osoby se základním i vysokoškolským vzděláním. Nejčastěji je však těmto lidem přisuzována nízká úroveň vzdělání, což vyplývá i z tohoto výzkumu. Pouze pár lidí má vyšší vzdělání než základní či vyučení v oboru. Vysokoškolské vzdělání nemá žádný z respondentů.

Ve výzkumu jsem se dále zabývala problematikou zaměstnanosti. Za nejčastěji zmíněné příčiny ztráty zaměstnání označují oslovení jedinci snižování stavu zaměstnanců, nemoc či porušení pracovního řádů. Málokterý respondent opustil své zaměstnání dobrovolně, neboť je pro něj práce velice významná. Respondenti, a to zejména muži, vnímají nezaměstnanost jako jejich osobní selhání v životě. S ohledem na současnou situaci na trhu práce nejsou lidé schopni nalézt adekvátní zaměstnání. Průdková a Novotný⁶⁵ ve své knize *Bezdomovectví* uvádí, že kvůli nedostatku pracovních míst jsou lidé bez domova zaměstnání často nelegálně nebo jde o příležitostné práce, v lepším případě o pravidelné brigády. Mé výsledky se v tomto směru shodují s uvedenou publikací. Dokonce se ani polovině zkoumaných respondentů dosud nepodařilo žádné zaměstnání najít a jsou stále bez pracovního poměru.

Se ztrátou zaměstnání přišlo mnoho lidí i o střechu nad hlavou. V důsledku nedostatku finančních příjmů a následnou neschopností platit nájemné, museli respondenti opustit svůj byt. Ovšem nejen odchod ze zaměstnání je důvodem sociálního vyloučení. Další často označenou příčinou byly uvedeny neshody v rodině, které měly za následek odchod od partnera nebo rozvod s ním. I přes to, že řada respondentů nemá kde bydlet, neprojevila vcelku žádný zájem využívat služeb azylových domů či jiné nabízené pomoci.

Průdková a Novotný⁶⁶ uvádí, že značná většina lidí bez domova pochází z rozvedených rodin nebo manželství dokonce ani neuzavřela. Ve srovnání mužské a ženské rozvodovosti se ve vztahu k bezdomovectví vyskytuje vyšší procento

⁶⁵PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

⁶⁶PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.

rozvodovosti u mužů. Provedený výzkum toto tvrzení u dotazovaných jedinců potvrdil. Žádný muž, který se rozhovoru účastnil, nebyl ženatý. Odpovědi tak svědčí o poměrně velké nespokojenosti jak mužů, tak žen s partnerským životem.

Šupková⁶⁷ ve svých výzkumech tvrdí, že lidé bez domova častěji trpí zdravotními komplikacemi než „bydlící“ populace, nicméně můj výzkum se s tím neshoduje a ze subjektivního vnímání problematiky mými respondenty/kami vyplývá, že nezaznamenali žádnou změnu a že jejich zdravotní stav je bez větších komplikací.

S pojmem bezdomovectví je často spojována závislost. Již celá řada studií odhalila u lidí bez domova těžkou závislost na alkoholu, popř. jiných látkách, která zároveň měla významný vliv na kvalitu života těchto lidí. Tyto informace byly potvrzeny u většiny respondentů. Téměř všichni mají zkušenost s tabákovými výrobky. Zajímavým zjištěním bylo, že na alkoholu a jiných návykových látkách jsou závislé zejména ženy. Domnívám se, že tyto výpovědi mohou být ovlivněny větší ochotou žen o těchto problémech hovořit.

Snad nejčastěji uváděnou příčinou ve všech publikacích je ztráta zaměstnání a rozpad rodiny. Odpověď na otázku, co považují respondenti za hlavní příčinu, která je přivedla na ulici, byla právě ztráta zaměstnání. To nepochybně souvisí s nedostatkem financí a následnou ztrátou bydlení. Za druhou označenou příčinu byl odchod osoby od manželky a dětí. V určitých případech dominovala taktéž závislost na alkoholu. Výsledky se tak shodují s poznatky uváděnými v odborných studiích.

Bezdomovectví je spojováno nejen s návykovými látkami, ale i s delikvencí a kriminalitou. Často k tomuto úsudku vede jejich nevšední způsob života. Ovšem je nutné mít na paměti, že ne všichni lidé, kteří jsou označováni za bezdomovce, porušují zákon. Dosažené výsledky šetření například tuto skutečnost nepotvrdily. Většina z respondentů se snaží svou situaci řešit všemi možnými cestami, ale legálním způsobem. Ani co se týče trestného činu spáchaného na lidech žijících na ulice, se ne zcela prokázala.

⁶⁷ŠUPKOVÁ, D. a kol. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 64 s. ISBN 978-80-247-2245-0.

Za jeden z možných způsobů, který přispívá k řešení krizové situace, je prodej časopisu Nový prostor. Domněnka, že je Nový prostor velice využívanou formou u lidí bez domova, se z výsledků nepotvrdila. Opravdu zarážejícím zjištěním bylo, že ani jeden z respondentů tuto možnost nevyužívá. Někteří respondenti uvedli, že s ohledem na jejich zdravotní stav není prodej a stání na ulici možné. Jiní vypověděli, že se za svou situaci stydí a nechtějí se nijak zviditelňovat na veřejnosti.

Na začátku výzkumného šetření byly stanoveny 2 výzkumné otázky: Jaký vliv má selhání rodiny na vznik bezdomovectví a jaký je rozdíl mez mužskými a ženskými příčinami?

Z dosažených výsledků nelze jednoznačně tvrdit, že by respondenti/ky subjektivně vnímali/ly, že by rozpad a nefunkčnost rodiny měly dopad na fenomén bezdomovectví. Ne všichni lidé bez domova se cítí být poznamenáni negativním vlivem svých rodičů. Ne ve všech rodinách se setkáme s alkoholem, násilím či jinými patologickými jevy. Mezi těmito lidmi najdeme i ty, kterým byla oběma rodiči poskytována dobrá výchova a dostatečná péče po všech stránkách.

Ženské a mužské příčiny se výrazně liší. U mužů jde zejména o příčiny materiální, jako je ztráta zaměstnání a bydlení. V některých případech je zjevným faktorem nemoc. Co se týče ženských příčin, zde se spíše setkáváme s problémy rodinnými a partnerskými, kdy ženy dosud závislé na příjmu a materiálnímu zabezpečení svého manžela či partnera, se po rozvodu ocitnou samy, většinou s dětmi bez zázemí. Značný rozdíl je spatřován v závislostech na alkoholu i jiných návykových látkách. Zejména u žen se potvrdila vysoká míra nadužívání návykových látek, která měla vliv na ztrátu zaměstnání.

6. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala lidmi, kteří žijí na ulici. V teoretické části jsem se snažila zmapovat celkovou problematiku bezdomovectví a nastínit přehled nejzákladnějších problémů, s nimiž se lidé bez domova nejčastěji setkávají. Předmětem praktické části bylo zjistit prostřednictvím kvalitativního šetření informace o subjektivním vnímání příčin vzniku daného jevu a dále problémech spojených s jejich životem na ulici.

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo definovat životní události a situace, které zapříčinily vznik bezdomovectví. Neboť znalost těchto příčin je základním předpokladem řešení tohoto problému. K odpovědím jsem dospěla za pomoci kvalitativního výzkumného šetření, které bylo provedeno u lidí bez domova v Českých Budějovicích navštěvujících Dům sv. Pavla.

Z odpovědí na výzkumnou otázku týkající se vlivu biologické rodiny na vznik bezdomovectví nelze usoudit, že každý člověk, který žije na ulici, je poznamenán nekvalitními vzory svých rodičů. U životních příběhů lidí bez domova jen těžko spatříme rozdíly mezi těmi, kteří vyrůstali v harmonickém prostředí a mezi těmi, kteří prožili dětství v nefungující rodině. Výsledky druhé výzkumné otázky zaměřené na rozličné příčiny u mužů a žen jsou výrazné. Podle získaných údajů lze definovat, že se příčiny u mužů a žen významově liší.

Svou prací jsem se snažila přispět k lepšímu pochopení dané problematiky. Chtěla jsem upozornit na to, že neznalost daného problému a nezájem o něj, mohou mít nepříjemné následky. Podotýkám, že je efektivnější vzniku bezdomovectví předcházet, než hledat následný způsob, jak z něho ven. Proto jsem se ve svém výzkumu zaměřila zejména na příčiny, jejichž odhalení by napomohlo k lepšímu nastavení preventivních opatření.

Je zřejmé, že ještě nějakou dobu potrvá, než se společnost zcela naučí akceptovat lidi, kteří se odlišují od většiny. Je ovšem důležité, aby se každý zamyslel nad tím, že se do této situace může dříve či později dostat také.

7. Seznam použitých zdrojů

1. *Armáda spásy v ČR.* [online]. © 2006 [cit. 2012-10-1]. Dostupné z: <http://armadaspasy.cz/index.php>.
2. BEŇOVÁ, N. *Bezdomovci, lúdia ako my.* 1. vyd. Bratislava: Proti prúdu, 2008. 75 s. ISBN 978-80-969924-1-6.
3. *Bezdomovci.* [online]. © 2011 [cit. 2011-10-25]. Dostupné z: <http://www.bezdomovci.estranky.cz/>.
4. *Diakonie Českobratrské církve evangelické.* [online]. © 2012 [cit. 2012-10-1]. Dostupné z: <http://www.diakonie.cz/>.
5. *Emauzy ČR.* [online]. © 2009 [cit. 2012-10-1]. Dostupné z: <http://emauzy.webnode.cz/>.
6. FITZPATRICK, S., KEMP, P., KLINKER, S. *Bezdomovectví: Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie.* Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. 96 s. ISBN 80-86625-15-x.
7. GILAROVÁ, P. Slovníček k problematice bezdomovectví. In: *Infoservis.net* [online]. 13. 3. 2004 [cit. 2011-10-7]. Dostupné z: <http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232964>.
8. GOSME, L. Ethos – European Typology on Homelessness and Housing Exclusion. In: *Feantsa* [online]. [b.r.] [cit. 2011-12-21]. Dostupné z: <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=484>.
9. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace.* 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
10. HLAVÁČEK, R. Sociální pojmy. In: *Bruntál.net.* [online]. 23. 5. 2005 [cit. 2012-9-1]. Dostupné z: <http://www.bruntal.net/2005012303-socialni-pojmy>.
11. HOBZA, O. Být bezdomovcem. In: *Nadřevo.cz* [online]. © 2011 [cit. 2011-12-7]. Dostupné z: <http://nadrevo.blogspot.com/2011/02/byt-bezdomovcem.html>.

12. HRADECKÝ, I. a kol. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce*. 1 vyd. Praha: Grada, 2007. 104 s. ISBN 978-80-247-2348-8.
13. HRADECKÝ, I. *Národní zpráva o bezdomovství v České Republice 2006, statistická část* [online]. Praha, říjen 2006 [cit. 2011-12-7]. Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/vz/nzob2006s.pdf>.
14. HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.
15. Charita Česká republika. Služby lidem bez domova – Dům sv. Pavla – Městská charita Č. Budějovice. In: *Městská charita České Budějovice* [online]. © 2012 [cit. 2012-9-1]. Dostupné z: <http://mchcb.cz/oblast-socialne-znevychodnenych/dum-sv-pavla/>.
16. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
17. KOZLOVÁ, L., KUBELOVÁ, V. *Jak psát bakalářskou a diplomovou práci*. 2. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009. 55 s. ISBN 978-80-7394-155-0.
18. KRYLOVÁ, H. Aspekty života bezdomovecké populace (kvalitativní analýza). In: LENK, L., SVOBODA, M. a kol. *Veselé tropy*. Plzeň: Dokořán, 2007. s. 72-83. ISBN 978-80-86569-88-8.
19. MAREŠ, P., HORÁKOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008. 77 s. ISBN 978-80-7416-014-1.
20. MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.
21. MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1.vyd. Praha: 1999. s. 248. ISBN 80-85850-61-3.

22. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
23. PĚNKAVA, P. Specifika sociální práce s osobami bez přístřeší. In: GOJOVÁ, A ed. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií - Centrum pro podporu projektu, 2009. s. 380-413. ISBN 978-80-7368-627-7.
24. *Policy Statement on Health Care Entitlements for People who are Homeless*. [online]. říjen 2010 [cit. 2011-10-23]. Dostupné z: http://www.feantsa.org/files/freshstart/Working_Groups/Health/2010/Statements/1010_FEANTSA_Statement_HealthCareEntitlements.pdf.
25. *Profily bezdomovectví v České republice, Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé: Tematická zpráva 2005* [online]. říjen 2005 [cit. 2012-1-9]. Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/vz/pslvakj05cz.pdf>.
26. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 96 s. ISBN 978-80-7387-100-0.
27. ŠTĚCHOVÁ, M., LUPTÁKOVÁ, M., KOPOLDOVÁ, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. 111 s. ISBN 978-80-7338-069-4.
28. ŠUPKOVÁ, D. a kol. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. 64 s. ISBN 978-80-247-2245-0.
29. SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, O. eds. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. s. 315-330. ISBN 80-7367-002-X.
30. VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví. In: FLEISMANN, O. et al. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. s. 128-140. ISBN 80-7044-769-9.

31. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. Pracovní a ekonomické problémy: Bezdomovectví, s. 748-755. ISBN 80-7178-802-3.
32. Why are people homeless? In: *National Coalition for the homeless* [online]. červenec 2009. [cit. 2011-12-28]. Dostupné z: <http://www.nationalhomeless.org/factsheets/why.html>.
33. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

8. Klíčová slova

Bezdomovec

Bezdomovectví

Lidé bez domova

Prevence

Rodina

9. Přílohy

Příloha č. 1: Otázky rozhovoru pomocí návodu

Příloha č. 1: Otázky rozhovoru pomocí návodu

Osobní údaje	- pohlaví - věk - rodinný stav - nejvyšší dosažené vzdělání
Výchozí rodinné zázemí	- charakteristika rodiny (úplná x neúplná, vlastní x nevlastní) - sourozenci (počet, pořadí) - rodina a dětství - sociálně patologické jevy v rodině - volný čas, zájmové kroužky
Příprava na zaměstnání	- předškolní výchova - vzdělání - spoluúčast rodičů na školní přípravě
Zaměstnání	- předchozí zaměstnání - důvody ztráty zaměstnání - současný stav
Bytové podmínky	- předchozí bydlení - důvody ztráty bydlení - současný stav
Partnerský život	- předchozí partnerský život - počet dětí - současný partnerský vztah
Zdravotní stav	- zdravotní problémy - vliv současného životního stylu na zdraví - zdravotní péče
Závislosti a zkušenosti s alkoholem a omamnými látkami	- zkušenosti s návykovými látkami - závislosti
Příchod na ulici	- délka pobytu na ulici - hlavní příčiny, které vedly na ulici
Osobní zkušenosti lidí bez přístřeší	- pobyt, nocování - finance, stravování - trestná činnost (pachatel, oběť) - kontakt s ostatními lidmi bez přístřeší - kontakt s veřejnou společností (Nový prostor)
Budoucnost	- způsob řešení situace - největší opora v současné situaci